

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ: Μεγάλες ιδιοφυΐες ήταν «κουμπούρες» στα μαθήματα!	377
ΤΖΟΤΑΙΑΣ ΠΑΤΣΗΣ: Σύγχρονη 'Εκκλησιαστική 'Αρχιτεκτονική	381
ΕΤΡΙΠ. ΣΟΥΡΛΑ: 'Από τὰ ἡμερολόγια τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας	385
Φ. Κ.: Λαμαρτίνος (100 χρόνια ἐνὸς μεγάλου ρομαντικοῦ ποιητῆ)	388
Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ: Σολωμός - Παλαμᾶς - Καβάφης	390
GILES VALDONE: Τὰ παιδιά τῶν διασήμων ἀνδρῶν	398
JEAN PIAGET: "Ὅλα τὰ παιδιά εἶναι λογικά ἔξυπνα	400
S. LIVINGSTON: Τὸ μέσον σχολεῖον στὴν πολιτεία 'Ιλ- λινόις τῶν Η.Π.Α. (μετάφ. Δ. Ψαθᾶ)	402
ΧΑΡΑΛ. ΚΟΥΡΤΗΣ: Τρεῖς 'Ιεράρχαι	404
ΜΠΕΝΤΖΑΜΙΝ ΣΠΟΚ: 'Η ἀγωγή τῶν ἀπειθάρχητων παιδιῶν	407
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ: 'Η κίνηση τῶν σχο- λείων κατὰ τὸ ἔτος 1968 - 69	408

ΕΤΟΣ ΙΘ' - ΤΕΡΧΗ 223-226
ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΓΟΡΕΤΟΣ 1969

ΓΙΑ ΣΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Ἀποκτήστε ὅλοι τὰ «Λεξικά Ξένων Γλῶσσων» τοῦ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ ποὺ ἔχουν συνταχθῇ γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Δημοτικὴ Γλῶσσα

ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

ΛΕΞΙΚΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

- Μία πρωτοφανὴς ἔκδοση, στερεότυπη, τυποποιημένη γιὰ τὶς 4 βασικὲς Ξένες Γλῶσσες (ΑΓΓΛΙΚΗ — ΓΑΛΛΙΚΗ — ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ — ΙΤΑΛΙΚΗ).
- Τὰ λεξικά ποὺ χρειάζονται ὅλοι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες: ἐπιστήμονες, ἐκπαιδευτικοί, σπουδαστές, τουρίστες, ἐμπορευόμενοι, μετανάστες.
- Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἀπλὴ Νεοελληνικὴ (Δημοτικὴ) Γλῶσσα μὲ 66.000 λέξεις τὸ καθένα καὶ μὲ ὅλους τοὺς σύγχρονους ἐπιστημονικοὺς, τεχνικοὺς καὶ ἐμπορικοὺς ὅρους.

ΣΕΙΡΑ ΠΡΩΤΗ

**Ἀγγλοελληνικὸ
Γαλλοελληνικὸ
Γερμανοελληνικὸ
Ἰταλοελληνικὸ**

ΣΕΙΡΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

**Ἑλληνοαγγλικὸ
Ἑλληνογαλλικὸ
Ἑλληνογερμανικὸ
Ἑλληνοϊταλικὸ**

- Τιμὴ κάθε τόμου δραχ. 200. Ὀλόκληρῃς τῆς σειρᾶς δραχ. 1.600.
- Στοὺς συνδρομητὲς τῆς «ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ» παραδίνονται μόνον μὲ 1.200 δραχ.

"ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ,"

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 64 — ΤΗΛ. 630-831 — ΑΘΗΝΑΙ

"ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Διευθυντής: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

**ΕΤΟΣ ΙΘ' — ΤΕΥΧΗ 225—226
ΙΟΥΛΙΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1969**

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ: Γιὰ Σχολεῖα — Ἐκπαιδευτικοὺς δρχ. 100

Ψυχολογικὰ καὶ Παιδαγωγικὰ Ἐπίκαιρα

ΜΕΓΑΛΕΣ ΙΔΙΟΦΥΪΕΣ ΗΤΑΝ ΚΟΥΜΠΟΥΡΕΣ ΣΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ!!

ὑπὸ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

Σὲ ἐρώτηση, ποὺ ὑπεβλήθη στὸν Γάλλο ἐκπαιδευτικὸ Δρα Κουπερνίκ, σχετικὰ μὲ τὶς ἐπιδόσεις ὠρισμένων ἰδιοφυϊῶν στὰ σχολικὰ τοὺς μαθήματα, ἐδόθησαν τὰ ἑξῆς στοιχεῖα σὰν ἀπάντηση:

Ὁ Δαρβίνος συχνὰ ἀπεγοήτευε τὸν πατέρα του μὲ τὴ φυγοπονία του στὸ σχολεῖο. Ὁ Ἀϊνστάιν στάθηκε ἀδύνατο νὰ μάθῃ ἀνάγνωσι πρὶν γίνῃ 10 ἐτῶν. Ὁ Παστέρ ἦταν μέτριος μαθητὴς καὶ πῆρε τὸ ἀπολυτήριό του γυμνασίου μὲ ἄσχημο βαθμὸ στή... Χημεία. Οἱ Μπαλζάκ καὶ Λα Φονταίν κλείστηκαν ἐσωτερικοί, γιατί ἀρνήθηκαν νὰ στρωθοῦν στὸ διάβασμα. Οἱ Τολστόϊ, Τσέχωφ καὶ Ζολὰ εἶχαν ἀγανακτήσει τοὺς διδασκάλους τοὺς μὲ τὸν «ἀνεπίδεκτο μαθήσεως» χαρακτήρα τοὺς. Ὁ Γκαγκέν καὶ ὁ Βάν Γκόνγκ ἦσαν μαθητὲς «ἀπόλυτα ἀποβλακωμένοι». Ὁ Πिकासὸ δὲν ἔμαθε ποτὲ ὀρθογραφία καὶ ὁ Γιούγκ ἦταν ὁ πιὸ καθυστερημένος στὴν τάξη του. Τέλος ὁ Μπωντλαίρ, καθὼς ἀποδεικνύουν οἱ ἔλεγχοι προόδου του, ποὺ ἐξετέθησαν στὸ Πτὶ Παλαί τοῦ Παρισιῦ, εἶχε πέσει στὴ δυσμενεια ὅλων τῶν διδασκάλων του...

ΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Κι' ἀλήθεια. Ποιὰ ἐξήγηση μπορούμε νὰ δώσουμε στὸ φαινόμενο αὐτό; Ἀνθρωποὶ ποὺ διέπρεψαν στὴν ἐπιστήμη, γίγαντες τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, νὰ ἦταν... κουμπούρες στὰ σχολικὰ τοὺς μαθήματα; Καὶ δὲν εἶναι μόνο οἱ περιπτώσεις ποὺ ἀναφέρει ὁ Γάλλος Δρ Κουπερνίκ. Οἱ περισσότεροι, σχεδόν, μεγάλοι ἐπιστήμονες καὶ διανοητὲς τῆς ἀνθρωπότητας ἦταν κατώτεροι ἀπὸ ἄπειρη βαθμολογίας στὰ μαθητικά τοὺς χρόνια σὲ συγκρίση μὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς συμμαθητὲς

τοὺς οἱ ὁποῖοι ἦταν ἄριστοι στὰ μαθήματά του. Σὲ ποιους λόγους θὰ πρέπει νὰ ἀποδώσουμε τὸ φαινόμενο αὐτό; Ἀξίζει, νομίζω, τὸν κόπο νὰ προσπαθήσουμε νὰ τὸ ἐξηγήσουμε.

Κατὰ τὴ γνώμη μου δύο θὰ πρέπει νὰ εἶναι τὰ σημεῖα τῆς ἐρευνᾶς τοῦ θέματος αὐτοῦ: ἡ ψυχολογικὴ καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἄποψη.

Ἡ ΝΕΩΤΕΡΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ Μᾶς διδάσκει ὅτι κατὰ κανὸν ἐκεῖνοι οἱ μαθητὲς ποὺ «ὀρμιάζουν»

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

Κ. Κονδίδης
20-7-90
44436

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

377

γρήγορα (οί ἄριστοι) ἀπὸ τὰ θρανία τοῦ δημοτικοῦ σχολείου δὲν θὰ ἔχουν σίγουρα τὴν ἴδια (ἄριστη) ἐξέλιξη στὴ μελλοντική τους ζωὴ γιατί αὐτὴ τους ἡ διαστικὴ «ὠριμότητα» δὲν ἦταν, ἐνδεχομένως, τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς φυσιολογικῆς ἐξελικτικῆς διαδικασίας ἀλλὰ κάποιας «ἐξωτερικῆς», ἃς πούμε ἐπέμβασης (πίεση γονέων, δασκάλων, διδακτικοῦ συστήματος) τοῦ περιβάλλοντος γενικά. Ἀκόμη καὶ τὰ «παιδιά-θαύματα» πού σὲ μικρὴ ἡλικία ἐξέπληξαν τὸ περιβάλλον τους, ἀργότερα ἐξαφανίστηκαν ἐντελῶς ἀπὸ τὸ προσκήνιο. Ἔτσι αὐτοὶ οἱ πρόωρα «σοφοὶ» (ἄριστοι) μαθητὲς δὲν τοὺς βλέπομε, ἀργότερα, νὰ προκόβουν στὴ ζωὴ, τουλάχιστο, τόσο ὅσο οἱ... «κουμποῦρες» συμμαθητὲς τους στὰ σχολικὰ θρανία. Μὰ πῶς συμβαίνει τὸ παράδοξο αὐτό; Πῶς ὁ «κουμποῦρας» μαθητὴς γίνεται «σοφός» ἀργότερα στὴ ζωὴ καὶ ὁ πραγματικὰ ἐπιμελής καὶ «σοφός» μαθητὴς στὰ σχολικὰ θρανία, μένει στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς, ἀργότερα; Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ψυχολογίας ἡ δικαιολόγηση τοῦ φαινομενικὰ παραδόξου αὐτοῦ φαινομένου εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἡ ἐξῆς:

α) Στὸ παιδί δόθηκε ἀπὸ τὴ φύση ἡ περίοδος τῆς παιδικότητος (παιδικῆς ἡλικίας) γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐξελιχθῇ ὁμαλὰ ψυχосωματικά. Ὅσο πιὸ πολὺ διαρκέσῃ αὐτὴ ἡ παιδικότης τόσο πιὸ γρηγορώτερα, ἁρμονικώτερα καὶ πληρέστερα θὰ ὠριμάσουν οἱ ψυχικὲς του λειτουργίες καὶ θὰ προχωρήσῃ, κατόπιν, μὲ ἄλλα, ἐκκρήξεις καὶ ἐκπλήξεις στὴ μάθηση (περίπτωση Ἀϊνστάιν πού ὡς τὰ 10 χρόνια του δὲν μπορούσε νὰ μάθῃ ἀνάγνωση!). Ἡ φύση πρόβλεψε καὶ προικιστοδότησε τὴν παιδικὴ ἡλικία μὲ ἄφθονη κινησιολογία (παιγνίδι) γιὰ τὴν σωματικὴ αὐξησὶν καὶ ἀπέραντη φαντασία καὶ μιμητικότητα σὰν προδοθιμὰ γιὰ τὸ ὠρίμασμα τῆς μνήμης πρῶτα, τῆς κρίσης, τῶν συλλογισμῶν καὶ τῆς προσοχῆς ἀργότερα. Τὸ προίκισε μὲ μεγάλη συγκινητικότητα καὶ εὐαισθησία γιὰ νὰ μπορέσῃ ἀργότερα νὰ καλλιιεργήσῃ θαυμασιώτερα τὴ βούλησίν του καὶ τὰ ἀνώτερα συναισθήματα. Νά, λοιπόν, ποιά εἶναι ἡ φυσιολο-

γικὴ πορεία τῆς ψυχосωματικῆς ἐξέλιξης τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὴν περίοδο τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, ὥσπου νὰ φτάσῃ στὴ δεύτερη περίοδο, τὴν ἐφηβική, μὲ τὶς μεγάλες ψυχосωματικὲς μεταβολές της. Αὐτὰ τὰ δεδομένα δὲν τὰ γνώριζε καὶ δὲν τὰ λάβαινε ὑπ' ὄψιν του ὁ παλιὸς δάσκαλος καὶ καθηγητὴς, τὸ παλιὸ σχολεῖο γενικώτερα. Καὶ ἔτσι —στηριζόμενοι μόνο στὴν ἀγία... ράβδο καὶ στὴν ἀπομνημόνευση χωρίζαν τὰ παιδιά σὲ «πρώτους» καὶ «τελευταίους». Σὲ «σοφοὺς» καὶ «κουμποῦς» μαθητὲς, σὲ «φωστήρες» καὶ «κουμποῦρες» καὶ ἀνάλογα μοίραζαν τὴ δαμολογία. Δηλαδή ἡ ἐξυπνάδα καὶ ἡ ἐπίδοση τοῦ μαθητῆ ἐξαρτιόταν ἀπὸ τὸ μπουκωμα τῶν ξερῶν γνώσεων μὲ μέσο τὸν παπαγαλισμὸ. Κι' ὅσοι δέν... ἀντεῖχαν σ' αὐτὸ τὸ μπουκωμα καὶ ἀντιστέκονταν μὲ τὴν «ἀμνησία» ἢ ἀδιαφορία ἢ τεμπελιά, ὀνομάζονταν «κουμποῦρες»!

β) Ὁ πρόωρα ἐπιμελής, ἄριστος καὶ «σοφός» μαθητὴς τῶν σχολικῶν τάξεων δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητα τέτοιος ἂν ἐξετασθῇ ἀπὸ ἄποψη ποιότητος τῶν ψυχικῶν του λειτουργιῶν. Ἐνα τεστ ἢ μιὰ προσεκτικὴ ἐξέταση τῶν ψυχολογικῶν του προβλῶν κατὰ Rossolimo, Claparède, Terman, Simon, Binet, θὰ μᾶς φανέρωνε ὅτι ὁ μαθητὴς αὐτὸς εἶναι «σοφός» ἀπὸ ἄποψη «θησαυρισμοῦ γνώσεων» μὲ τὴ μέθοδο τοῦ παπαγαλισμοῦ. Ἡ «σοφία» του, οἱ γνώσεις του εἶναι ἐπιφανειακὲς καὶ πρόσχειρες καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου αὐτὲς χάνονται, ἀποτινάσσονται «ὅπως ἀποτινάσσει ἡ πάπια τὰ νερά ἀπὸ τὰ φτερά της ὅταν βγαίνει ἀπὸ τὴ λίμνη», ὅπως χαρακτηριστικὰ εἶπε κάποτε ὁ Kerschenshteiner. Ὅλος αὐτὸς ὁ πλοῦτος τῆς ψεύτικης, τῆς ἐπιφανειακῆς, τῆς ἄβαθης καὶ τῆς θερμπαλιστικῆς «σοφίας», ἐπειδὴ δὲν στηρίζεται σὲ γερά θεμέλια, δηλ. στὴν πρόθυμη καὶ αὐτενεργὸ συμμετοχὴ τοῦ παιδιοῦ στὴ μάθηση καὶ κυρίως ἐπειδὴ ἀποκτήθηκε παράκαιρα, ἴσως, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ μέθοδο τοῦ ἐξωτερικοῦ καταναγκασμοῦ, καταρρέει καὶ ἐξανεμίζεται μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου σὲ σημείον ὥστε οἱ «ἄριστοι» αὐτοὶ μαθητὲς στὸ σχολεῖο νὰ μὴν «ἀριστεύουν» καὶ στὴ ζωὴ.

γ) Πολὺ καλὰ ὡς ἐδῶ! Ἀλλὰ πῶς συμβαίνει, τώρα, οἱ «κουμποῦρες», οἱ τελευταῖοι» μαθητὲς στὰ σχολικὰ θρανία, νὰ προκόβουν καὶ νὰ παίρνουν τὰ πρωτεῖα ἀργότερα στὴ ζωὴ; Ἐδῶ εἶναι τὸ μεγάλο πρόβλημα. Ἄς τοῦ δώσουμε μιὰ λογικὴ ἐξήγηση. Καὶ νὰ ποιά μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτή:

δ) Ὁ φαινομενικὰ «κουμποῦρας», τεμπέλης, ἀπρόσεκτος καὶ ἀδιάφορος μαθητὴς κατὰ τὴν ὥρα τοῦ μαθήματος, ἀποδεικνύεται ὁ πιὸ φυσιολογικὸς καὶ ὑγιὲς ψυχικὰ ὁργανισμός, γιατί μὲ τὴ «λήθη», μὲ τὴν ἀδιαφορία, τὴν «τεμπελιά» κ.λπ. ἀντιμετωπίζει καὶ ἀντισταθμίζει τὴν ἀντιπαιδαγωγικὴ καὶ ἀντιψυχολογικὴ διδασκαλία τοῦ δασκάλου. Ὑπερπῆδ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπο αὐτὸ τὰ ἐμπόδια, ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ἀνία τοῦ παπαγαλισμοῦ, τὸν ὁδοστρωτήρα τῆς ἀπομνημόνευσης, τὴ γάγραινα τοῦ θερμπαλισμοῦ καὶ μὲ γέλια, ἀταξίες, πειράγματα, ἀψιθυμικὲς ἐκδηλώσεις, ἀδιαφορία, «τεμπελιά» καταλήγει νὰ γίνετα ὁ τελευταῖος, ὁ «κουμποῦρας» τῆς τάξης του. Ὁ ψυχολόγος στὴν περίπτωσιν αὐτή, ἂν ἐξετάζῃ μὲ τεστ τὸ βαθμὸ νοημοσύνης ἐνὸς τέτοιου «κουμποῦρα» μαθητῆ, θὰ τὸν εὗρικε ὅπωςδὴποτε πολὺ ὑγιέστατον ψυχικὰ καὶ μὲ ὑψηλὸ διανοητικὸ δυναμικό, καὶ θὰ τοῦ ἀπένειμε καὶ τὸν ἔπαινο. Θὰ συνιστοῦσε δὲ στὸ δάσκαλό του ἀλλαγὴ μεθόδου διδασκαλίας καὶ μεγαλύτερη προσοχὴ στὰ «παιδιά-κουμποῦρες», ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ βρίσκονται καὶ μερικὲς διάνοιες πού θὰ δοξάσουν στὸ μέλλον τὴν ἀνθρωπότητα!

2) Ἡ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΠΟΨΗ: Μὰ ἂν ἡ ψυχολογία διδάσκει ἀλλαγὴ στὴ στάση μας ἀπέναντι αὐτῶν τῶν «ἀπίθαστων» ἢ καὶ «ἀδιάφορων» μαθητῶν, ποιά μορφή θὰ πρέπει νὰ πάρῃ ἡ παιδαγωγικὴ καὶ διδακτικὴ τους μεταχείρισις; Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ «κουμποῦρες» μαθητὲς δὲν εἶναι διανοητικὰ καθυστερημένοι (δὲν ἐξετάζομε ἐδῶ τὴν κατηγορία αὐτή, ἐπειδὴ ἡ περίπτωσίν τους ἀνάγεται στὴν ψυχολογία καὶ στὴν «εἰδική» ἐκπαίδευσιν ἀνωμάτων) ἀλλὰ ὑγιέστατα ψυχосωματικῶς παιδιά (καὶ μάλιστα πιὸ ὁμαλοὶ ἀπὸ τοὺς «ἀποστηθάρους» συμμαθητὲς

τους), θὰ πρέπει νὰ τοὺς μεταχειριστοῦμε πολὺ διαφορετικὰ, παρὰ νὰ τοὺς ἀπογοτεύομε καὶ νὰ τοὺς τραυματίζομε καθημερινὰ μέσα στὴν τάξη, δίνοντάς τους τὰ ἐπιθέτα: «τεμπέλης», «ἀκαμάτης», «ἄχρηστος», «ἀνίκανος» κ.λπ. Δηλαδή ἡ ὀλὴ συμπεριφορὰ τῶν καθηγητῶν, τῶν δασκάλων καὶ τοῦ σχολείου πρέπει νὰ ἀλλάξῃ ὥστε νὰ μὴ δημιουργοῦνται οἱ «πρώτοι» καὶ οἱ «τελευταῖοι» μέσα στὴ συνερχαζόμενη μαθητικὴ κοινότητα (τάξη). Τί θὰ πρέπει νὰ γίνῃ, λοιπόν; Ἄς σημειώσουμε μερικὲς ἀπόψεις:

α) Κάθε ὁμαλὸ παιδί πού φοιτᾷ στὸ σχολεῖο ἀνήκει σὲ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἄποψη πνευματικῆς ἐξέλιξης καὶ σὲ ἓνα τύπο ἰδιοσυστάσις ἀπὸ τοὺς ὁ πού μᾶς ἔχει περιγράψει ὁ Spranger. Συνεπῶς ἡ ἀγωγή, ὁ παιδαγωγός, τὸ παιδαγωγικὸ σύστημα, δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοήσῃ τὸ γεγονός αὐτὸ καὶ θὰ πρέπει νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα (βιώματα, τύπους) τῶν παιδιῶν. Τὸ καλύτερο φάρμακο θὰ ἦταν μιὰ ἀγωγή ἀτομικὴ κατὰ Rousseau. Ἴσως φτάσουμε κάποια μέρα καὶ σ' αὐτὴ τὴν παραδοξότητα. Ἡ ἀγωγή τῶν παιδιῶν νὰ γίνῃ ἀτομικὴ (ὄχι δέδαια κατὰ τὸν πρωτόγονο καὶ φυσιοκρατικὸ τρόπο τοῦ Αἰμίλιου) ἀλλὰ ἀτομικὴ ἀγωγή σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα τῆς σημερινῆς ἀτομικῆς-ἠλεκτρονικῆς ἐποχῆς! Ἐφ' ὅσον ὁμῶς τὰ σχολεῖα μᾶς λειτουργοῦν ἀκόμη μὲ πολυπληθεῖς τάξεις μαθητῶν (25, 50 καὶ 80 ἀκόμη μαθητὲς σὲ κάθε τάξη) τὸ σύνθημα γιὰ μιὰ ἐντελῶς ἀτομικιστικὴ ἀγωγή τῶν παιδιῶν δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ. Ἡ κοινωνικὴ (ὁμαδική) πλευρὰ τῆς ἀγωγῆς θὰ ἐξακολουθῇ νὰ κυριαρχῇ. Ἐπομένως πρέπει νὰ γίνῃ συνδυασμός. Θὰ σεβαστοῦμε τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ, θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀνακαλύψομε τὸ βαθμὸ τῆς νοημοσύνης του, θὰ τὸ ἐντάξομε σὲ κάποια «ὁμοιόγενη πνευματικὴ ὁμάδα» καὶ θὰ προσαρμόσουμε τὴν παιδαγωγικὴ καὶ διδακτικὴ ἐργασία μας κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ ἱκανοποιοῦνται οἱ ἀνάγκες καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν παιδιῶν. Τὸ παλιὸ σχολεῖο ἐργαζόταν σὰν ὁδοστρωτήρας! Ἐνα σύστημα γιὰ ὅλα τὰ παιδιά:

ο πειθαναγκασμός. Και μία μέθοδος: ο θερμπαλισμός και η άπομνημόνευση. Μά τότε, εύκολα εξηγείται γιατί υπήρξαν «κουμπούρες» μαθητές, ακριβώς εκείνοι που διέπρεψαν αργότερα στη ζωή.

β) Ένα δεύτερο μέσον που τὰ τραβή-
ξη την προσοχή και τὸ ἐνδιαφέρον τῶν
παιδιῶν γιὰ τὴ σχολικὴ ἐργασία καὶ δι-
δασκαλία (καὶ συνεπῶς που θὰ φέρη θαυ-
μάσια ἀποτελέσματα ποιοτικὰ) εἶναι: νὰ
συμμετέχουν καὶ νὰ συνεργάζωνται μὲ τὸ
δάσκαλο τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ γιὰ τὴν κατὰ-
στρωση τῶν σχεδίων τῆς σχολικῆς ἐργα-
σίας. Αὐτὴ τὴν ἀπαίτηση μερικοὶ παιδα-
γωγοὶ τὴν ὀνόμασαν «αὐτενέργεια τοῦ
παιδιοῦ», ἄλλοι «αὐτενεργὸ ἐργασία» τῆς
συνεργαζόμενης τάξης, ἄλλοι «σχολεῖον
ἐργασίας», «ξεκινᾶτε ἀπὸ τὸ παιδί», «αὐ-
τοαγωγή», «αὐτοδιδασκαλία», «μαθητικὲς
κοινότητες», «ἀπὸ κοινοῦ ἐργασία» κ.λπ.
Καὶ μάλιστα γιὰ νὰ πετύχουν αὐτὴ τὴν
αὐτενεργὸ συμμετοχὴ τῶν παιδιῶν στὴ
σχολικὴ ἐργασία εἰσήγαγαν νεώτερες δι-
δακτικὲς μορφές: τὴν ἐποπτικὴ διδασκα-
λία, τὴ συγκεντρωτικὴ διδασκαλία, τὶς
χειροτεχνικὲς ἐργασίες, τὶς διδακτικὲς ἐκ-
δρομές, τὰ τεχνικὰ ἐργαστήρια καὶ συν-
εργεῖα, τοὺς σχολικοὺς κήπους, τὴν ἐργα-
σία μὲ τὸ «τυπογραφεῖο στὸ Σχολεῖο»,
τὴ «Σχολικὴ ἀλληλογραφία», τὸ σχολικὸ
κινηματογράφο κ.λπ.

Ἄν ἔτσι ἀντιμετωπίσῃ ὁ δάσκαλος
καὶ τὸ σχολεῖο τὸ μαθητὴ, καὶ ἀγκαλιά-
σῃ ὅλες τὶς νέες μορφές ἀτομικῆς καὶ ὁ-
μαδικῆς διδασκαλίας ποὺ τοῦ προτείνει
ἡ νέα παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη, δὲν θὰ δη-
μιουργή πιά τὸ σχολεῖο τοῦ «κουμπούρες»
(«πρώτους» καὶ «τελευταίους») μέσα στὴν
τάξη, ἀλλὰ ὅλα τὰ παιδιὰ, ἀνάλογα μὲ
τὶς ἱκανότητες καὶ τὸν ψυχολογικὸ τύπο
στον ὁποῖο ἀνήκουν (τὶς προδιαθέσεις, τὸ
ταλέντο, τὴν κλίση τους) θὰ ἐξελιχθοῦν
μέσα στὴ συνεργαζόμενη σχολικὴ τους ὁ-
μάδα (τάξη) χωρὶς κανένα νὰ μειονεκτῇ

σὲ τίποτε. Οἱ ἱκανώτεροι σὲ κάποιο εἶδος
ἐργασίας (γνώσεων) θὰ βοηθοῦν (μὲ κά-
ποιο εἶδος ἐμμεσης ἀλληλοδιδασκτικῆς ἐπιρ-
ροῆς) τοὺς πρὸ ἀδύνατους, ἐνῶ οἱ δεύτε-
ροι, δυνατώτεροι σὲ ἄλλη μορφή ἐργασίας
(γνώσεων) θὰ βοηθοῦν τοὺς πρώτους. Αὐ-
τὸ εἶναι καὶ τὸ μεγάλο πλεονέκτημα μι-
ᾶς ὁμαδικῆς διδασκαλίας ποὺ στηρίζεται
σὲ συγχρονισμένες μεθόδους καὶ τεχνικὲς.

Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ ξεφούρνιζαν «κουμ-
πούρες» τὰ παλιὰ σχολεῖα, στὰ πάλαιά ὠ-
ραῖα ἐκείνα χρόνια τοῦ Τολστόϊ, τοῦ
Μπαλζάκ, τοῦ Ζολᾶ καὶ τοῦ Παστέρ, ὅ-
ταν —ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία τῆς
παιδαγωγικῆς— ἡ μόνη διδακτικὴ μέθο-
δος τῆς ἐποχῆς ἦταν ἡ ἀπομνημόνευση
καὶ τὸ μόνο παιδαγωγικὸ σύστημα ἦταν
ἡ ἀγία... ράβδος!

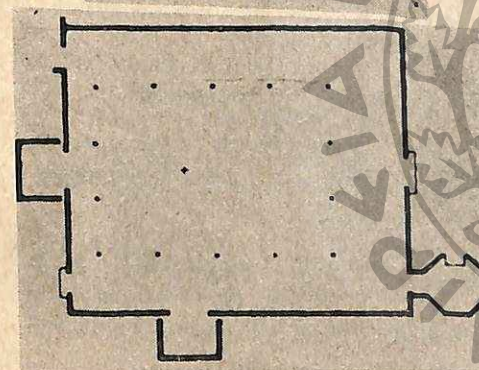
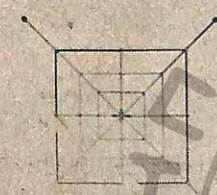
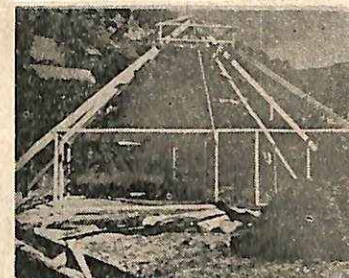
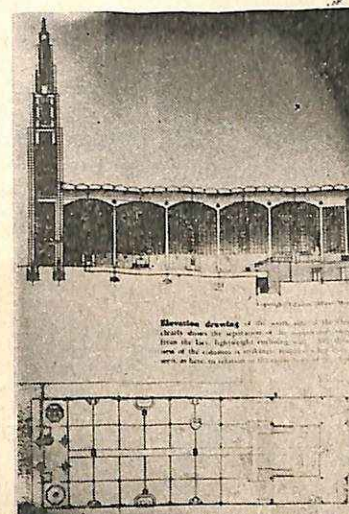
Εὐτυχῶς ὁ Ἀϊνστάϊν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι
«κακοὶ» καὶ «μέτριοι» μαθητὲς τοῦ προη-
γούμενου αἰῶνα ἔγιναν «κουμπούρες»
πρὸς μεγάλη τύχη τῆς ἀνθρωπότητας
στὴν ὁποία χάρισαν —ὅταν ἐνηλικιώθη-
καν— τὶς μεγάλες καὶ κοσμοϊστορικὲς ἀ-
νακαλύψεις τους, μὲ τοὺς ἰριδισμοὺς τοῦ
σπινθηροβόλου πνεύματός τους, πού, εὐ-
τυχῶς, δὲν μπόρεσε νά... καταστρέψῃ τὸ
παλιὸ ἀντιπαιδαγωγικὸ ἐκπαιδευτικὸ σύ-
στημα.

Ἄρα γε νὰ ὑπάρχουν καὶ σήμερα δά-
σκαλοι καὶ καθηγητὲς ποὺ δημιουργοῦν
«κουμπούρες» στὴν τάξη τους; Εὐχόμε-
στε νὰ μὴν ὑπάρχουν. Μὰ ἂν ὑπάρχουν
ἂς σκεφθοῦν τί ζημιὰ κάνουν στὰ παιδιὰ
ποὺ τοὺς ἐμπιστεύθηκαν ἡ πολιτεία καὶ
οἱ γονεῖς γιὰ νὰ τὰ διαπαιδαγωγήσουν
καὶ νὰ τὰ μορφώσουν. Ἄς σκεφθοῦν τὶς
συνέπειες γιὰ τὸ Ἔθνος μας καὶ γιὰ ὁ-
λόκληρὴ τὴν ἀνθρωπότητα, ὅταν κατα-
στρέψουν «ἐν τῇ γενέσει των» τὶς μέλλου-
σες προσωπικότητες ποὺ τοὺς παραδί-
δουν τὰ ἔθνη γιὰ τὴν πνευματικὴ τους
ἀναγέννηση.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

ΥΠὸ ΤΖΟΥΛΙΑΣ ΠΑΤΣΗΣ, Ἀρχιτέκτονος

Ἡ σύγχρονη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτο-
νικὴ εἶναι ἀποτέλεσμα ἑνὸς κινήματος, τὸ
ὁποῖο δὲν ἀναφέρεται καθόλου στὴν ἀρχι-
τεκτονικὴ, ἀλλὰ στὴν κατανόηση τοῦ ὁ-
λου καὶ τῆς θέσεως τῆς ἐκκλησίας στὸν
σημερινὸ κόσμο. Τὸ κίνημα αὐτό, πρωτο-
εμφανίστηκε στὸ Βέλγιο, τὰ πρῶτα χρό-
νια μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμο καὶ
αργότερα στὴ Γερμανία καὶ στὴν Αὐστρία.

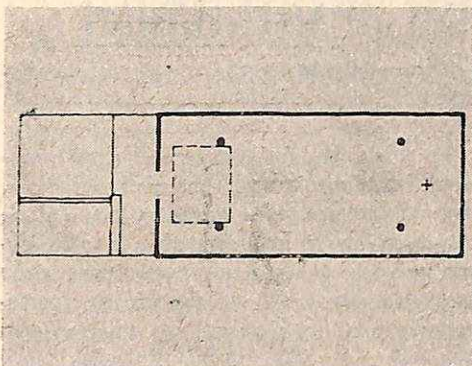
Συγχρόνως ἡ τεχνολογικὴ ἐπανάσταση
ἐρχόταν νὰ βοηθήσῃ τὸ θεολογικὸ κίνημα,
συμπληρώνοντάς το μὲ μιὰ ζωντανὴ γλῶσ-
σα. Αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ στὴν ἐκκλησία
τοῦ PERRET, NOTRE DAME DU
RAINCT 1922 - 23 καὶ τοῦ KARL MO-
SER, ANTONIUS KIRCHE στὴ Βασι-
λεία. Ἡ ἐπανάσταση ὅμως στὴν ἀρχιτε-
κτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν, ἔγινε βαθύτερη καὶ
πρὸς ὀριζικὴ μὲ τὶς ἐκκλησίες τοῦ RUDOLF
SCHWARZ τὴν CORPUS CHRISTI
στὸ AACHEN καὶ τὸν ST. ALBERT
στὸ LEVERSBACH, ὁ ὁποῖος ἦταν ἐπι-
ρεασμένος ἀπὸ τὸ λειτουργικὸ κίνημα. Οἱ
ιδέες, οἱ ὁποῖες ἐπέδρασαν στὴν σύγχρονη
ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ:

α) ἡ σύνδεση μὲ τὸν κοινωνικὸ καὶ ἐθνικὸ
ιδεαλισμὸ, μὲ ἐπιστροφή στὸν PUGIN
καὶ στὸν RUSKIN. Π.χ. ὁ γοθικὸς
ρυθμὸς ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς τεραστίας
ἀναπτύξεως τοῦ καπιταλισμοῦ.

β) ἡ ἐφαρμογὴ ἐπιστημονικῶν μεθόδων
σὲ προβλήματα σχεδιασμοῦ, καὶ ὅλες
οἱ ἐπιστημονικὲς θεωρίες ποὺ συνδέθη-
καν μὲ τὴν λειτουργικότητα - φονκτιο-
ναλισμὸ.

Πάντως εἶναι δύσκολο γιὰ τοὺς ἀρχιτε-
κτονες τοῦ καιροῦ μας, νὰ γίνουν μετα-
φραστές ἑνὸς ἐνιαίου θρησκευτικοῦ συν-
αισθήματος, ἀφοῦ ἡ θρησκευτικὴ πα-
ρουσία εἶναι ποικιλία ἐκφράσεως καὶ ὑποκει-
μενικὲς (ἐκκλησίες LE CORBUSIER,
AALTO, NTEMETER κ.λπ.).

Στὴ σύντομη αὐτὴ μελέτη μου θὰ ἀνα-
φερθῶ στὶς πρὸ χαρακτηριστικὲς σύγχρο-
νες ἐκκλησίες. Τὶς θεωρῶ χαρακτηριστι-

κές γιατί κάθε μία εκφράζει τὸν ἀρχιτέκτονα δημιουργό της.

1) AUGUSTE PERRET: NOTRE DAME DU RAINCY 1922 - 23

Γιὰ πρώτη φορά εμφανές σκυρόδεμα σὲ ἐκκλησία. Μία ἐφαρμογή τῆς τεχνολογικῆς ἐπαναστάσεως, ἂν καὶ ὁ PERRET ἔκανε τὰ σχέδια αὐτὰ γιὰ λόγους οἰκονομικοὺς καὶ ὄχι αἰσθητικούς.

2) RUDOLF SCHWARZ: CORPUS CHRISTI. AACHEN 1928 - 30

Ὁ ἀρχιτέκτονας βρισκόταν σὲ στενὴ ἐπαφὴ με τοὺς θεολόγους τοῦ λειτουργικοῦ κινήματος. Χρησιμοποιεῖ σύγχρονα ὕλικά. Ἀπλοποιεῖ τὴν κατασκευὴ ὥστε νὰ μπορῇ νὰ συμπληρωθῇ μόνο με τὴν πίστη τοῦ ἐκκλησιαζομένου καὶ νὰ πάρῃ τὴν σημασία της.

3) RAINER SENN: ST. ANDRE — Νίκαια 1957

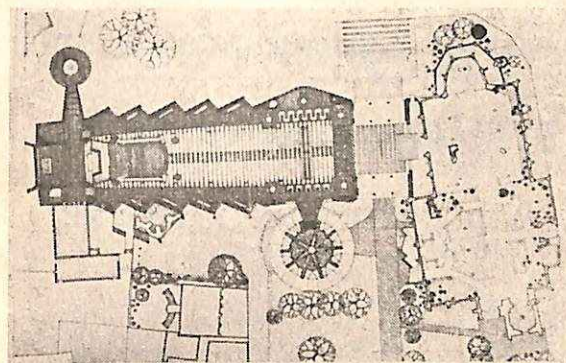
Ἐπιστροφή στὴν ἀπλότητα. Ἐγινε γιὰ μία κοινότητα ρακκοσυλλεκτῶν καὶ τὴν ὑπαγόρευσαν καθαρὰ λόγοι οἰκονομικοί.

4) R. MAGUIRE, K. MURRAY: ST. PAUL, Ἀγγλία 1956 - 60

Ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐκκλησία τῆς Ἀγίας μετὰ τὸν πόλεμο καὶ τὴν πρώτη θέση σὲ σχέση με τὸ λειτουργικὸ κίνημα. Οἱ ἀρχιτέκτονες ἐπεδίωξαν μία σύνδεση μεταξὺ τοῦ βωμοῦ, τῶν πιστῶν καὶ τοῦ ἱερέα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο τοποθέτησαν τὸν βωμὸ σὲ τέτοια θέση ὥστε νὰ εἶναι σὲ ἐπαφὴ με τὸ ἐκκλησίασμα ἀπὸ τρεῖς πλευρές.

5) A. MANGIAROTTI, B. MORASUTTI: Ἐκκλησία στὸ BRANZATE, Ἰταλία 1957.

Μία προσπάθεια νὰ δοθῇ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖο ἔρχεται ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές (χωρὶς νὰ δημιουργῇ σκιές) ἢ συναίσθηση τοῦ ἱεροῦ. Ἀπλή, καθαρὴ κατασκευή.

6) ALVAR AALTO : VUOKSENI-SKA, IMATRA — Φιλανδία. 1958

Ἐνας μεγάλος χώρος ὁ ὁποῖος γιὰ εἰδικούς σκοποὺς χωρίζεται σὲ τρία μέρη. Ἡ ὅλη κατασκευὴ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειας νὰ ἐπιτευχθῇ καλὴ ἀκουστική.

7) OSCAR NIEMETER: ST. FRANCIS, PAMPULLA — Βραζιλία

Κατασκευὴ ἀπὸ ὀπλισμένο σκυρόδεμα σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ παραβολικὰ τόξα. Καθαρὰ ὑποκειμενικὴ ἐκφραση καθὼς καὶ τὸ παρεκκλήσι τοῦ Παλατιοῦ τοῦ ἰδίου.

8) VAN DEN BROEK, BAKEMA: Ἐκκλησία στὴν NAGELE

Οἱ ἀρχιτέκτονες θέλησαν νὰ μεταφράσουν τὶς ἀρχιτεκτονικὲς τοὺς θεωρίες στὴν ἐκκλησία. Ἐτσι ἕνας τοῖχος τὴν περιβάλλει ὅπως τὶς παλιές πόλεις. Φωτίζοντας κατὰλληλα τὸ ἱερὸ ἐπιτυγχάνουν μία σύνδεση τοῦ ἐκκλησιάσματος.

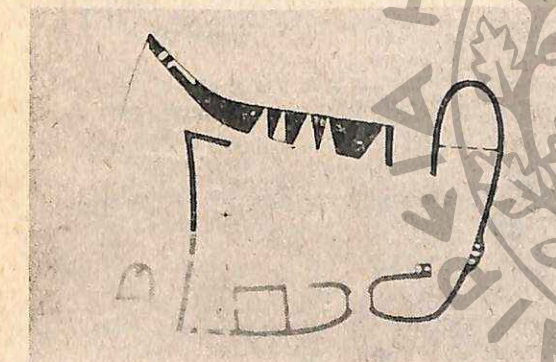
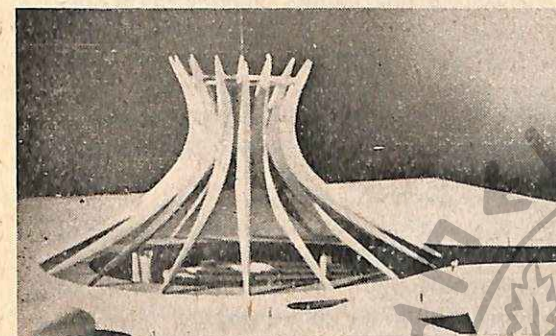
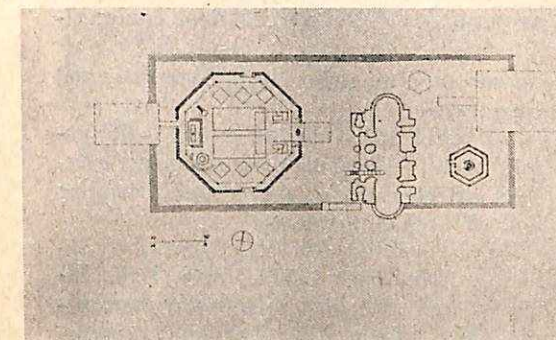
9) MIES VAN DER ROHE: Παρεκκλήσι στὸ Τεχνολογικὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Ἰλινόις — U.S.A.

Ὅπως ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἀρχιτέκτονα, καθαρὴ κατασκευὴ, ἀφογὴ λεπτομέρεια.

Μητροπόλεις:

1) NIEMETER — BRAZILIA

Προσπάθησε νὰ δώσῃ μία συμπαγὴ λύση ποὺ νὰ παρουσιάζεται, ἀπὸ ὁποιαδήποτε πλευρὰ κι' ἂν τὴν πλησιάζῃς, πάντοτε με τὸν ἴδιο τρόπο. Ἀποτέλεσμα: περίκεντρο κτίριο. Προσπάθεια ἐντυπωσιασμοῦ γίνεται στὴν εἴσοδο, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ μία ὑπόγεια ράμπα καὶ καταλήγει φωτισμένο ἐσωτερικόν.

2) BASIL SPENSE: COVENTRY CATHEDRAL

Νέα υλικά, παραδοσιακή σκέψη. Ένδιαφέρουν για τις λεπτομέρειες.

3) EGON EIERMANN: KAISER MEMORIAL — Βερολίνο

Πολύ καλή κατασκευή.

Τελειώνοντας αναφέρουμε στις εκκλησίες του LE CORBUSIER οι οποίες είναι εκπληκτικές μορφές χωρίς βέβαια να παύουν να είναι προσωπικές εκφράσεις του αρχιτέκτονα:

4) Στην RONCHAMP 1953-55 κυριαρχούν έξ ολοκλήρου τα πλαστικά στοιχεία με τους κύλους και κυρτούς τοίχους και την περίεργη στέγη.

5) Στην TOURETTE έχουμε ένα αυστηρά πρισματικό σώμα, απλό, λιτό. Είναι εμπνευσμένο από παλαιότερα μοναστήρια. Ο τρόπος φωτισμού καθαρά μανιεριστικός αν και καμμιά μορφολογική συγγένεια δεν υφίσταται με τον 16ον αιώνα.

6) Στο FIRMINT δεν βρίσκουμε καμμιά συγγένεια με τα προηγούμενα. Ένας κυλινδρικός χώρος καλύπτει τον χώρο. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα επρόκειτο να τοποθετηθῇ σὲ πεδιάδα.

Η έκλογή των εκκλησιών έγινε με σκοπό την απόδειξη της ανυπαρξίας ἑστώ και ἑνὸς διαφενομένου ρυθμοῦ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὁ ὁποῖος θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρίσει τὸν αἰῶνα μας.

ΤΖΟΥΛΙΑ Χ. ΠΑΤΣΗ
Ἀρχιτέκτων

Συμβολή στην ψυχολογία τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας τῶν Ἑλληνίδων

Ἀπὸ τὰ ημερολογια τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας

ὑπὸ ΕΥΡΙΠ. ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγοῦ

Ἐφηβικὴ ἡλικία!

Ἡ πιὸ ὁμορφότερη ἀπὸ ὅλες τὶς αὐταπάτες μὲ τὶς ὁποῖες ἡ φύση βοηθάει τὴν ἀσθενικὴ πλευρὰ τῆς ὑπάρξεώς μας.

HELDERLIN

I

Ἐφηβικὴ ἡλικία!

Ἡ βαθμίδα ἐκείνη τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐπιτρέπεται ἡ σύγχυσις τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς πραγματικότητος.

Ἡ ἡλικία ποὺ στοχάζεται τὴν τέχνη καὶ τὴν λογοτεχνία σὰν κάποια παρηγοριά, σὰν κάποια οὐράνια δρόσο, σὰν ἕναν ἄγνόν ἐνθουσιασμόν, σὰν τὴν ἱερὴ θεοκρατία τοῦ ὠραίου, μὲ τὸ παντοδύναμο ἐκεῖνο θέλγητρο, ποὺ ὁδηγεῖ πέραν τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀοράτου.

Ἡ ἡλικία ἐκείνη ποὺ μὲ τὴν φαντασία τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ταξιδεύει σὲ κόσμους ἄγνωστους καὶ ὄνειρεμένους, ἐκεῖ ποὺ δὲν φουσᾶνε μανιασμένα τῆς ζωῆς τὰ ξεροβόρια.

Ἡ ἡλικία, ποὺ ὅπως ὅλες οἱ βαθμίδες τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, δίδει κι' αὐτὴ τὸ παρόν, γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν μοῖρα τῆς.

Ἡ ἡλικία ποὺ ἀποζητάει τὴν μοναξιά καὶ τὸν ρεμβασμόν, μέσα στὴν ἐπικοινωνία τῆς μὲ τὴ φύση, γιὰ νὰ ἀπολυτρωθῇ ψυχικὰ καὶ νὰ γνωρίσῃ βαθειὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς.

Ἡ ἡλικία τέλος ποὺ ἀποζητάει τὴν μοναξιά σὰν κάποιαν θεότητα τῆς φαντασμαγορίας — ὅπως λέγει ὁ Ντοστογιέφσκυ — θεότητα... ναι... ποὺ ὑφαίνει μὲ τὰ κρινὸδάχτυλά τῆς τὰ χρυσὰ ἀραβουργήματα τῶν ἐφηβικῶν ὀνείρων.

II

Γύρω ἀπὸ μιὰ ἐπίδραση τῆς φύσεως ἡ ὁποία εἶχε ἀπομονώσει σὲ τέτοιον βαθμὸν ἔφηβον τοῦ Δ' Γυμνασίου Θηλέων Ἀθηνῶν, ὥστε ἡ ψυχὴ τῆς κατὰ τὴν ὁμιολογία

αν τῆς, «εἶχε βγῇ ἔξω ἀπὸ τὸν ζωστικὸν κορυφῶνα τῆς» καὶ ζοῦσε σὲ μιὰ ποιητικὴ πνοή, ἃς ἀκούσομε τὶς ἐκμυστηρεύσεις τῆς εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν τῆς μὲ τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον:

Σελίδες τοῦ Ἡμερολογίου μου

A'

«Ἀπόψε τὸ δειλινὸ κάθησα νωρὶς, κῆπως κουρασμένη ἀπὸ τοὺς θορύβους τῆς ἡμέρας γιὰ νὰ γράψω λίγες σκέψεις στὸ Ἡμερολόγιόν μου.

Τί ἀκριβῶς κι' ἐγὼ δὲν ξέρω. Καὶ ὅμως, ὅταν συγκεντρώνομαι, ἀσυναίσθητα ἡ πένα τρέχει στὸ χαρτί καὶ γράφει...

Ρίχνω γύρω μιὰ ματιά.

Αἱ τελευταῖες ζωηρόχρωμες ὁμπρέλες τοῦ ἡλίου χοροπηδοῦσαν σὰν τεράστιες πεταλοῦδες.

Ὁ οὐρανὸς ἦταν ρόδιнос ἀπὸ ἀσθενικὲς λάμπεις καὶ ἔμοιαζε σὰν πελώριο μαργαριτάρι.

Οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν γράλιζαν στὸ φόντο, σὰν ἀσῆμι.

Ἀπὸ κάποια καπνοδόχο ἀπέναντι ἀνέβαινε ἕνα ἑλαφρὸ στεφάνι καπνοῦ, καὶ ὅμοιο μὲ μενεξεδένια κορδέλλα ὑψωνόταν στὸν μαργαριτόχρωμο αἶρα.

Οἱ τολύπες ποὺ φύτρωναν ἀπὸ τὸ δρόμο φλογοβολοῦσαν σὰν δονούμενα πύρινα δαχτυλίδια. Μιὰ λευκὴ σκόνη, ποῦ ἔμοιαζε μὲ τρεμάμενο σύννεφο κρινώσκονης ἦταν μετέωρη στὸν παλλόμενον αἶρα.

Σωστὸ πανηγύρι λουλουδιῶν.

Ὁ κήπος γεμάτος κρῖνα καὶ ταλαντευόμενους κάλυκες.

Οἱ τολύπες μὲ ραβδωτοὺς χρωματισμούς, καὶ τριαντάφυλλα κίτρινα καὶ κόκκινα ἀπλώνονταν μπροστά μου ἀνάμεσα στοὺς ἀπέραντους χλωροπράσινους τοίχους.

Ὁ αἶρας ἦταν βαρὺς ἀπὸ τὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν καὶ ἡ γοητεία τοῦ φαινό-

ταν να φέρνει κάποιον βάλαμο στο πόνο μου.

Β'

Προσπαθούσα να συγκεντρώσω τα πορφυρά νήματα της ζωής μου και να τα ύφωνα, δίδοντας κάποιον σχέδιο για να βρω τον δρόμο μου μέσα στον πύρινο λαβύρινθο που βρισκόμουν...

Μα δεν το κατόρθωσα.

Με ξελόγιασε η φύσις! Η ψυχή μου είχε βγή ξύλο από τον ζωστικό της κρυφώνα.

Και ζούσα μια ποίηση, που δεν μπορούσα να γράψω.

Γεμίζω τις σελίδες του Ημερολογίου μου με τα παράφορα λόγια λύπης, κι' ακόμα πιο παράφορα λόγια χαράς.

Τί περιέργος αλήθεια χαρακτήρας που είμαι!...

Γράφω λέξεις χωρίς νόημα, και όμως τις αισθάνομαι τόσο βαθειά.

Νά... δυο περιστερία που περνούν βιαστικά με τους κρινένιους λαιμούς και τα ρόδινα πόδια, κι' αυτά με εμπνέουν...

Είναι αλήθεια πως κοιτάζοντας κανείς την ζωή στο περσένο κράμα της το καμωμένο από πόνο που σου δίνει ή σκληρή ανθρωπότητα, και την απόλαυση που σου χαρίζουν, έστω και λίγες στιγμές στη φύση, δεν μπορεί να φορέσει γυάλινη μάσκα για να εμποδίσει τις αναθυμιάσεις — έστω και μιās βιολέττας και να πη πως ή ζωή είναι φτιαγμένη μονάχα από πόνο.

Νά... εγώ μεταφέρομαι σ' ένα κόσμο καινούργιο, με νέα σχέδια και με νέα χρώματα, τον δρόμο τον ανθόσπαρτο που μου δίδαξε Έκείνος που ξέρει πως ή ζωή είναι ωραία, αρκεί να ξέρει κανείς να την ζή.

Και ενός τέτοιου κόσμου ή δημιουργία μου φαίνεται αληθινός σκοπός της ζωής μου.

Γ'

Αλήθεια...

Όλοι ζούμε σ' ένα χάος. Σερνόμαστε σαν σκουλίκια, ώσπου να βρεθώ Έκείνος που θα μās μεταφέρει στον κόσμο των πνευμάτων, και να μās δείξει την ζωή την πραγματικά ανθρώπινη.

Ήμουν μια πεζή ύπαρξη που ήξερα

μονάχα να παπαγαλίζω λίγο Φυσική και Χημεία, κοροϊδεύοντας έτσι τον εαυτόν μου, το σχολείο, το σπίτι μου και την κοινωνία.

Κι' όμως...

Οι λεπτές επιδράσεις που δέχτηκα και τα υπέροχα διδάγματα του «Νέου Σχολείου», έρεθιζαν τις σπίθες που βρισκότανε στην ψυχή μου και τις μετέβαλαν σε φλόγα, κάνοντάς με έτσι να γνωρίσω τον κόσμο της ανώτερης πνοής εν συνδυασμῳ προς την αγάπη μου για την φύση.

Αλήθεια!

Τί υπέροχη αυτή ή φύσις;

Σ' εμπνέει σε τέτοιο βαθμό και σε επηρεάζει τόσο, που άλλα θέλεις να πής και άλλα λές.

Μά... τις σκέψεις μου τις διέκοιψαν αι αρμονικές νότες του Μπετόβεν...

Δάκρυα από συγκίνηση για την σπάταλη ομορφιά της μουσικής και της φύσεως, και θυμήθηκα τα σοφά λόγια του Καλλιτέχνη.

«Έχεις πολλά να επιτελέσεις στη ζωή σου. Βιάσου λοιπόν».

Νικ... Κουτ...

(Απόφοιτος Δ' Γυμνασίου
Θηλέων Αθηνών, 1947)

III

Παρεθέσαμε ένα απόσπασμα από τις σελίδες του Ημερολογίου της ως άνω ρομαντικής εφηβού.

Ο αναγνώστης όμως ή ή αναγνώστρια των ως άνω εκτεθεισών πολλαδικών απόψεων της θα έχη ίσως πολλές αμφιβολίες σχετικά με την πηγήν εκείνην των ερεθισμάτων που δέχτηκε ή εφηβός μας και τα όποια την μετέωρισαν σ' έναν κόσμο ανώτερον και σε μιὰ ύψη της ζωής αληθινά ρομαντική και πραγματικά ανθρώπινη.

Ας αφήσουμε όμως την ιδίαν να μās τὸ αποκαλύψει με την παράθεση των κατωτέρω σελίδων από τὸ Ημερολόγιόν της.

«Μιά σελίδα του Ημερολογίου μου»

Α'

Σήμερα αισθάνομαι τον εαυτό μου ευτυχισμένο.

Είναι ένα Κυριακάτικο δειλινό και είμαι ολομόναχη στο σπίτι μου.

Αλλ' αυτό το επεδίωξα μόνη μου, για-

τί θέλω να συγκεντρωθῶ λίγο και να μιλήσω με τον εαυτό μου.

Κοιτάζω ευχαριστημένη γύρω μου και νομίζω πως όλα μου γελούν.

Τὸ χλυμὸ φεγγάρι με κοιτάζει παιχνιδιάρικα και μου λέει:

Σε βλέπω σήμερα δεν έχεις τους μελαγχολικούς σου ρεμβασμούς, αλλά στα μάτια σου λάμπει μιὰ κρυφή εὐτυχία.

Ένα τραγουδάκι που ακούγεται απαλά και που άλλοτε μου προκαλούσε άνία, τώρα μου φαίνεται πως αποτελείται από τις πιο μελωδικές νότες.

Μιά αισιοδοξία αναλαμπίζει στην συνήθως μελαγχολική ψυχή μου.

Και μονολογῶ...

Β'

Ασφαλῶς θὰ υπάρχουν και άλλοι άνθρωποι σαν Έκείνον.

Ίσως πολλοί ἐλάχιστοι, αλλά πάντως υπάρχουν.

Σαν κι' Έκείνον που νομίζω με ένοιωσε μέχρι σήμερα, Έκείνον τον άνθρωπο με τὸ τόσο λεπτό πνεῦμα, με τους πρωτότυπους τρόπους, με τὰ ανώτερα αἰσθήματα και με τις τόσο βαθειές του σκέψεις.

Πόσο ευχαριστοῦμαι να ακούω να μιλάει για τὰ πιο απλά ζητήματα, μέχρι τὰ πιο φιλοσοφικά με εκείνο τὸ λεπτό πνεῦμα, τὸ τόσο σπινθηροβόλο και τὸ τόσο διακριτικό.

Είναι ὁ μόνος ἄνθρωπος που με έκανε να νοιώσω ανώτερες σκέψεις, να μάθω ὡραίες εκφράσεις και να ιδῶ την ζωή από την άλλη της ὄψη την ρομαντική, την πραγματικά ανθρώπινη...

Ο ἄνθρωπος αυτός (ὁ πρωτότυπος ἄνθρωπος) εκτύπησε τις πιο απалές νότες της ψυχῆς μου, που ήταν ξεκουρδισμένες μέσα στην σχολαστικότητα και την μονοτονία, και μ' έκανε να γράψω τις πιο ὡραίες μελωδίες μέσα στο Ημερολόγιό μου.

Και γελῶ, όταν θυμάμαι πως την πρώτη φορά που τον άκουσα να μιλάει έφυγα απογοητευμένη, μη μπορώντας να καταλάβω, τί εσήμαιναν εκείνα τὰ λόγια του τὰ τόσο σοφά, μά... ασήμαντα τότε για μένα.

Θὰ τον ευγνωμονῶ πάντοτε, και όταν θα σκεπασούν τὰ χιόνια τὰ μαλλιά μου θα

ξεφυλλίζω τις παλιές κτρινισμένες σελίδες του παρελθόντος και θα λέω πως ὁ πάρχουν και ἄνθρωποι μέσα στους ἄνθρώπου».

Νικ... Κουτ...

(Απόφοιτος Δ' Γυμνασίου
Θηλέων Αθηνών, 1947)

IV

Και για να ολοκληρώσωμε.

Η εφηβός μας από τὰ παρετεθέντα απόσπασματα του Ημερολογίου της, είναι ένας τύπος ρομαντικός, ζή μέσα στους μελαγχολικούς ρεμβασμούς της και αποζητάει την μοναξιά σαν καταφύγιο που της εξασφαλίζει μιὰ γλύκα μυστικά, σαν καταφύγιο για ν' αναγνωρίση τον εαυτόν της, σαν κάτι τέλος τὸ πιο θαυμαστό, γιατί επιτρέπει στο άτομο να πεισθῇ, πως στην πραγματικότητα και στη ζωή υπάρχει και τὸ ὄνειρο, υπάρχει ή ὄνειροπόλησις και ὁ ρεμβασμός, υπάρχει τέλος ή προσπάθεια που υποβοηθεῖ τὸ άτομον να μπορῇ να εκτιμήση μερικά γεγονότα της ζωῆς της αυτόχρονα συνταρακτικά και εποικοδομητικά για την τελειοποίησή του.

Και ἐρωτᾶται ἤδη:

Ποιό είναι τὸ συνταρακτικόν εκείνο γεγονός που επέτρεψε εις την εφηβόν μας από την σφαίραν του παπαγαλισμοῦ που ἐκυλίετο εις τὸ Γυμνάσιον με την Φυσικήν και την Χημείαν, να μετεωρισθῇ σ' έναν κόσμο ἰδανικόν και να δώσῃ νόημα στην ἐν ἐξελίξει προσωπικότητά της;

Απαντῶμεν:

Η ἐπίδρασις που δέχθηκε από την ταπεινότητά μας κατά την ἐρμηνείαν των κλασσικῶν συγγραφέων με την προοπτικὴν της πολιτισμογνωστικῆς μορφῆς της διδασκαλίας.

Είναι τὰ διδάγματα του «Νέου Σχολείου» που αναγράφει εις την παρατεθεισαν ἐκθεσίν της από τις σελίδες του ημερολογίου της.

Και αὐτὸ ἀκριβῶς είναι τὸ μεγάλο μυστικὸ του κλασσικοῦ γυμνασίου, όταν οἱ ἱερογροῦντες εις αὐτὸ βρίσκονται εις τὸ ὕψος της ἀποστολῆς των.

Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ή ὡς ἄνω εφηβός μας — μέσα στο διάβα των δεκαετηρίδων — από την ἀποφοίτησίν της ἐκ του Γυ-

ΛΑΜΑΡΤΙΝΟΣ

100 χρόνια ενός μεγάλου ρομαντικού ποιητή

Άλλη μιὰ επέτειος: Έφ'ετος κλείνουν εκατό χρόνια από τὸν θάνατο ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πρὸ μεγάλους ποιητὲς τῆς Γαλλίας: ρομαντικώτατου κι' αἰσθαντικώτατου Λαμαρτίνου.

Ἀπὸ πλούσια οἰκογένεια ὁ Ἀλφὼνς ντὲ Λαμαρτίν, εἶχε γεννηθῇ τὸ 1791 κι' εἶχε σπουδάσει σὲ ἐκκλησιαστικὸ σχολεῖο, γεγονὸς πὺν ἄφησε βαθιὰ ἴχνη στὴν ψυχροσύνη του. Ἀπὸ πολὺ νέος ἄρχισε νὰ γράφῃ στίχους. Κι' ἐπειδὴ φοβήθηκε μὴν τὸν παρὸν φαντάρο στὸν γαλλικὸ στρατὸ σηκώθηκε καὶ πῆγε στὴν Ἰταλία. Ἐκεῖ ζοῦσε μιὰν ἀμέριμνη ζωή. Συναναστρέφονταν ψαράδες καὶ ἐκεῖ γνώρισε τὴ Γκρατσιέλλα, μιὰ ἀπλὴ ἐργάτρια τῆς ὁποίας τὴ μορφὴ ἐξιδανίκευσε στὰ πρῶτα ποιήματά του καὶ ἀργότερα, στὸ ὁμώνυμο μυθιστόρημά του. Ἡ Γκρατσιέλλα κι' ἡ Ἑλβίρα ἦσαν οἱ δὺν γυναῖκες πὺν τὸν ἐνέπνευσαν πρὸς πολὺ. Στὰ 1820 ἐξέδωσε τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ, μὲ τίτλο «Ποιητικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ στοχασμοί». Μονομιᾶς, ἐγένετο διάσημος. Πλούσιος κι' ὁμορφος συγχρόνως ἐγένετο περιζήτητος στὰ κοσμικὰ σαλόνια. Οἱ γυναῖκες τὸν τριγύριζαν, τὸν θαύμαζαν, τὸν ἐρωτεύονταν. Ἀπ' αὐτὲς διάλεξε ὁ Λαμαρτίνος γιὰ σύζυγό του μιὰ πᾶμπλουτη καὶ πανέμορφη Ἀγγλίδά, τὴ Μαρία — Ἄννα — Ἑλίζα Μπέρτζ. Τὴν παντρεύτηκε κι' ἐφυγε στὴν ἀγαπημένη του Ἰταλία, ὅπου διορίσθηκε γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς Προσέβειας.

Παράλληλα μὲ τὴ λογοτεχνία, τὸν τρα-

μανσίου καὶ ὡς μητέρα ἤδη θὰ στέκεται εἰς τὴν πρὸ ὑψηλὴ βαθμίδα τῶν Ἑλληνίδων ἐκείνων πὺν ἐκλείσαν κατὰ τὰ χρόνια τῆς Γυμνασιακῆς τῶν μορφώσεως τῆς ἀξίας ἐκείνης τῆς ζωῆς, πὺν μετεωρίζουν τὸ ἄτομον εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἰδανικοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου.

ΕΥΡΥΠΙΑΔΗΣ ΣΟΥΡΑΣ
Παιδαγωγός

βοῦσε κι' ἡ πολιτικὴ. Τὸ 1829 τοῦ πρότειναν ναρθὴν πρεσβευτῆς τῆς Γαλλίας στὸ νεοπαγὲς ἑλληνικὸ κράτος. Μὰ δὲν δέχθηκε — ἴσως γιὰ τὸν ἴδιο χρόνον εἶχε ἐκλεγῇ Ἀκαδημαϊκός. Τρία χρόνια, ἀργότερα ἐπιχειροῦσε ἕνα μεγάλο ταξίδι στὴν Ἀνατολή: Ἑλλάδα, Τουρκία, Συρία, Παλαιστίνη, Λίβανο. Τότε ἐντυπωσιάσθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ διέθεσε τὴν πέννα του πρὸς ὑπεράσπισή τους — σὰν φυλῆς καὶ σὰν κράτους. Μίλησε γι' αὐτοὺς πολὺ κολακευτικὰ στὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸ ταξίδι καὶ ἐγένετο ἔτσι, ὁ πρόγονος μιᾶς σειρᾶς ἀπὸ φιλότουρκους Γάλλους λογοτέχνες: διάδοχοί του ἦσαν ὁ Πιερ Λοτὶ καὶ ὁ Κλωντ Φαρρέρ. Ἐγραψε καὶ μιὰ ἐξάτομη «Ἱστορία τῆς Τουρκίας» κι' ὁ Σουλτάνος, ἀνταμειβόντάς τον, τοῦ χάρισε ἕνα μεγάλο κτῆμα στὴν Μικρὰν Ἀσία.

Τὸ μικρόβιο τῆς πολιτικῆς τὸν ἐτρωγε πάντα. Τὸ 1831 ἔβαλε ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ. Μὰ δὲν βγῆκε. Ξαναέβαλε τὸ 1833 καὶ βγῆκε, ἐγκαινιάζοντας ἔτσι μιὰ πολιτικὴ καριέρα, πὺν ἐμελλε νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πολὺ ψηλά. Ὑπῆρξε — στὸν καιρὸ του — ἕνας ἀπὸ τοὺς λαμπρότερους ρήτορες τῆς Γαλλικῆς Βουλῆς, σὲ μιὰ ἐποχὴ πὺν ὑπῆρχαν σπουδαῖοι ρήτορες: ὁ Τιέρς, ὁ Γκυζό, ὁ Μπερρὸν κι' ἄλλοι, πὺν ἄφησαν ἐποχὴ στὰ κοινοβουλευτικὰ χρόνια. Συνήρπαζε τοὺς ἀκροατὲς του μὲ τοὺς ἐνθουσιώδεις λόγους του. Φαίνεται ὅμως πῶς, πέρα ἀπὸ τῆς ρητορικῆς ρουκέττες μὲ τῆς ὁποῖες ἐντυπωσίαζε ὅσους τὰν ἄκουαν, εἶχε μὲ μὲρψωση τεράστια καὶ ἐπὶ πλέον, εἶχε ἐγκύψει βαθύτερα στὰ ζητήματα πὺν ἀπασχολοῦσαν τότε τὴ Γαλλία, ἀκόμα καὶ στὰ οἰκονομικά, στὰ φορολογικά, στὰ συγκοινωνιακά κι' ἦταν ἀπὸ τοὺς λίγους πὺν ὑποστήριζαν τὴν ἀνάπτυξη τῶν σιδηροδρόμων. Ἦταν δημοκράτης ἀλλὰ συντηρητικὸς καί, μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1848, μπῆκε στὴν κυβέρνηση κι' ἐγένετο πρωθυπουργός, κρατώντας ἐπὶ τρεῖς ταραχώδεις

μῆνες στὰ χέρια του τὴν τύχη τῆς Γαλλίας.

Γνώρισε δόξες, τιμές, πλοῦτη. Ὅμως, ποτὲ δὲν εἶχε συναισθήσει τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος, πὺν τὸ σκορποῦσε ἀφειδῶλιστα καὶ μὲ τὰ δὺν του τὰ χέρια. Ἡ πατρικὴ του περιουσία ἐξανεμίσθηκε, ἡ προῖκα τῆς γυναίκας του ἐπίσης, τὸ κτῆμα τοῦ Σουλτάνου πωλήθηκε, μισθοί, ἔσοδα ἀπὸ τὴν πώληση βιβλίων του ὅλα σπαταλήθηκαν. Καὶ ἔζησε φτωχὸς τὰ τελευταῖα του χρόνια. Πέθανε στὶς 28 Φεβρουαρίου 1829.

Ἐγραψε... καὶ τί δὲν ἔγραψε. Ποίηση (μερικοὶ τίτλοι: Ποιητικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ στοχασμοί — Νέοι ποιητικοὶ στοχασμοί — Ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους — Τελευταῖα ἄσμα τοῦ Τσαϊλντ Χάρολντ — Ποιητικὲς καὶ θρησκευτικὲς ἀρμονίες — Ζοσλὲν — Ἡ πώση ἑνὸς ἀγγέλου κ.ἄ.). Πεζὰ (μερικοὶ τίτλοι: Ραφαήλος — Ἐξομολογήσεις — Νέες ἐξομολογήσεις — Ζενεβιέβ, ἱστορία μιᾶς ὑπηρετίας — Γκρατσιέλλα — Λιθοκόπος τοῦ Σαῖν Πουὰν κ.ἄ.). Ἱστορία (τῆς Τουρκίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 κ.ἄ.). Κριτικά (Μαθήματα γαλλικῆς λογοτεχνίας).

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ πολὺ νωρὶς γνώρισαν τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Λαμαρτίνου. Πρῶτος ὁ Ἰσίδωρος Σκυλίτσης (πρόγονος τοῦ τωρινοῦ δημάρχου Πειραιῶς) ἐξέδωσε τὸ 1841 στὴ Σμύρνη τὸν «Θάνατος τοῦ Σωκράτους». Ἀκολούθησαν ἀπὸ πολλὰ μεταφράσεις ἔργων του ἀπὸ ἀξιόλογους ποιητὲς καὶ ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων, ἀνάμεσα στοὺς ὁποῖους ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, ὁ Ἀγγελος Βλάχος, ὁ Σπ. Βασιλειάδης καὶ ἄλλοι νεώτεροι. Ἡ ἐπίδραση τοῦ λαμαρτινείου ρομαντισμοῦ ἦταν μεγάλη. Καὶ ὅχι μόνον τὸν περασμένο αἰῶνα: ἀκόμα καὶ τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἡ ρομαντικὴ νεολαία συνήθιζε ν' ἀπαγγέλλῃ στροφὲς ἀπὸ τὴ «Λίμνη»:

Κράτησε, χρόνε, κράτησε
τὸ πέταγμά σου τώρα
καὶ σεῖς μὴν κάνετε φτερὰ
χαρούμενες στιγμές...

Ὅμως τὰ ρομαντικὰ χρόνια πέρασαν. Κι' ὁ Λαμαρτίνος ἔμεινε μόνον σὰν ἀνάμνηση. Ὅπως κι' οἱ ἄλλοι ρομαντικοί, ἔπαψε νὰ συγκινή τῆς σύγχρονες γενιές.

Φ. Κ.

ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

“ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ”

ΤΟΜΟΙ 24-ΣΧΗΜΑ ΜΕΓΑ-ΓΛΩΣΣΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗ

- Τὸ ἔργον πὺν γεφυρώνει τὸν 20ο μὲ τὸν 21ο αἰῶνα.
- Ἀπὸ κανένα σχολεῖο, σπίτι, γραφεῖο δὲν πρέπει νὰ λείψῃ.
- Κυκλοφορεῖ σὲ ἐβδομαδιαῖα τεύχη ΠΕΝΤΑΠΛΑ (τῶν 30 ὀρχ.) γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσουν ὅλες οἱ ἐλληνικὲς οἰκογένειες.
- Συμπληρώθηκαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν οἱ 10 πρῶτοι τόμοι τῆς Ν.Ε.Ε. Παραδίδονται ἀμέσως μετρητοῖς καὶ μὲ εὐκολίας πληρωμῆς. Ἐγγραφῆτε συνδρομηταὶ καὶ σεῖς καὶ τὰ Σχολεῖά σας.
- Ἐπίσης ὁλοκληρώθηκε καὶ ὁ ἰδιαίτερος τόμος «ΑΘΗΝΑΙ» (23ος) γιὰ πρώτη φορὰ σὲ Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια.
- Ἐτοιμάζεται δὲ καὶ ὁ ἰδιαίτερος τόμος «ΕΛΛΑΣ» (24ος στὴν ὅλη σειρά) καὶ θὰ παραδοθῇ συντόμως.

Σολωμός — Παλαμάς — Καβάφης

(ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ)

Υπό Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ

- Α -

Ο Σολωμός, ο μεγάλος, ο ανεπανάληπτος, ο μόνος. Εκείνος ο Άποστολάκης τόν Σολωμό βρήκε να ξεχωρίσει από τους νεοέλληνες ποιητές. Δεν ήταν μόνο γιγαντιαίο ποιητικό ανάστημα ο δημιουργός των «Ελεύθερων Πολιορκημένων», ήταν πνευματική μονάδα άξεπέραστη, ήταν εκείνος που στάθηκε ο πρώτος οδηγητής του νεοελληνικού Έθνους στην αναγεννητική του πορεία. Και να σκεφθεί κανείς ότι, εκτός από τις φιλογολικές εκδόσεις του έργου του από τον Λίνο Πολίτη, μάς έλειπε μία χρηστική έκδοσι, που θα σκεπτόταν ο βοηθός του μαθητή, του σπουδαστή, του διανοούμενου. Το κενό αυτό καλύπτει τώρα με την κομψότατη έκδοσι, που μόλις κυκλοφόρησε, ο εκδοτικός Οίκος «Μπύρη». Μια έκδοσι πού, μαζί με το σύνολο των ελληνικών ποιημάτων και πεζών του Σολωμού, περιέλαβε και 6 μελέτες για το έργο του, του Ι. Πολυλά, του Κ. Παλαμά, του Γ. Ξενοπούλου, του Δ. Μπαλάνου, του Σπ. Μελά και του Μ. Σιγούρου.

Με ιταλικούς στίχους άρχισε ο Σολωμός, γρήγορα όμως τους άφησε, για να επιδοθεί όλόψυχα στη σύνθεση ελληνικών ποιημάτων. Από το 1818 ως το 1823 όρίζεται η πρώτη περίοδος με τα νεανικά του ποιήματα, τα όποια ώστόσο προοιωνίζονται το λαμπρό ποιητικό του μέλλον. Τα ποιήματα αυτά, ανάμεσα στα όποια είναι ή «Άγνώριστη», ή «Ξανθούλα», ή «Τρελλή μάννα», προκαλούν ιδιαίτερη εντύπωσι στους συγχρόνους του και αναμφισβήτητα βρίσκονται πολύ πιο ψηλά από την ποιητική στάθμη της εποχής.

Όμως το ποίημα εκείνο που επιβάλει τόν Διονύσιο Σολωμό ως ποιητή και

τόν καταξιώνει ως έθνικό βάρδο, είναι ο «Ύμνος εις την Έλευθερίαν» (Μάιος 1823), που είδε άμέσως το φώς της δημοσιότητας και επιβλήθηκε στην κοινή συνείδηση των Νεοελλήνων, γιατί άπηχούσε τα πατριωτικά τους αίσθήματα. Μπορεί το μακρό αυτό ποίημά του να παρουσιάζη συνθετικές αδυναμίες, αλλά είναι ένα άληθινό τραγούδι, ένα ξέσπασμα της ψυχής του Σολωμού, που νοιώθει μαζί άγάπη προς τη Φυλή και έθνική ύπερηφάνεια. «Ύστερα από τόσους αιώνες σιωπής, έγραφεν ο Σπύρος Μελάς, ή ελληνίδα φωνή ύψώνεται ξαφνικά μελωδική και μεγαλόπρεπη σ' ένα δοξαστικό, που ξαναδένει το κομμένο νήμα της παραδόσεως για να ταυτίση την Ελλάδα με τη Λευτεριά». Ο «Ύμνος» του Σολωμού, ο Έθνικός μας Ύμνος, δεν είναι μόνο σταθμός στη νεώτερη ποίησή μας, δεν προμηνεί μόνο την ποιητική μεγαλοφυΐα που θα φθάση στην κορυφή του νεοελληνικού Παρασσού, αλλά είναι και σταθμός στην ιδεολογική πορεία του νέου Έλληνισμού. Το Έθνος, επί τέλους, άποκτά τόν πνευματικό του ήγέτη, που είναι μαζί και ο πρώτος, ο μεγαλύτερός του ποιητής. «Κλείσε μέσα στην ψυχή σου την Ελλάδα και θα αισθανθής μέσα σου να λαχταρίζει κάθε είδος μεγαλείου», θα βροντοφωνήση ο Σολωμός και θα κλείση στους δύο αυτούς στίχους το ελληνικό μεγαλείο.

Η δεκαετία που άκολούθησε μετά τόν «Ύμνον εις την Έλευθερίαν» (1823 — 1833) υπήρξεν εξαιρετικά γόνιμη για τόν ποιητή. Είναι ή περίοδος που γράφει το «Επίγραμμα των Ψαρών», τη «Φαρμακωμένη», τόν «Λάμπρο». Από το στάδιο του

αυτοσχεδιασμού περνάει στην ώριμότητα για να μάς δώση στην Κέρκυρα, όπου άποσύρθηκε το 1828, μετά τη δίκη με τόν όμομήτριο άδελφό του Ίωάννη Λεονταράκη, που παρ' όλίγο θα του στερούσε και τα άναγκαία μέσα της επιβίωσης, το πιο μεστό και σπουδαίο έργο του: τόν «Κρητικό», τούς «Ελεύθερους Πολιορκημένους» και τόν «Πόρφυρα».

Μ' όλη τη χρονική διαφορά που έχουν στη σύλληψή τους, σημειώνε ο Γιάννης Άποστολάκης, και τα τρία εκείνα τραγούδια δείχνουν άναμεταξύ τους πολλά κοινά σημάδια, που σε κάνουν να τα παίρνεις όλα μαζί, όταν τα μελετάς και να τα ξεχωρίζεις από τ' άλλα έργα. Πρώτα - πρώτα ξαναγυρίζουν οι ίδιοι στίχοι, με μικρές διαφορές, ύστερα μια μορφή σημαντική παρουσιάζεται ή ίδια: «Η «φεγγαρωντιμένη» του «Κρητικού» ξαναφαίνεται στους «Ελεύθερους Πολιορκημένους», σχεδιάσματος γ' και μ' όλο που δεν την ξαναφέρει ο ποιητής στον «Πόρφυρα», νοιώθουμε να μην έχη φύγει διόλου από το νου του». Ο «Κρητικός» είναι ένα βαθύτατο λυρικό ποίημα, στο όποίο ο Σολωμός εξιστορεί την περιπέτεια ενός πολεμιστή στον άγώνα έναντιόν των Τούρκων, που κυρίευσαν το νησί του και τάχασε όλα, εκτός από την άρραβωνιαστική του. Έφυγε μαζί της για να γλυτώση σε κάποιο άκροθαλάσσι, βροντές και άστραπές που «έπέσανε πολύ κοντά στην κορασία». Κάποτε ή θάλασσα γαλήνεψε και φάνηκε το όραμα της θεάς Άφροδίτης (της φεγγαρωντιμένης), που σκόρπισε τη λάμψη της στο πέλαγος. Τελικά ο πολεμιστής κατάφερε ν' άράξη στ' άκροθαλάσσι, αλλά ή άρραβωνιαστική του είχε πεθάνει. Η άγάπη του, που γνώρισε τόσες δοκιμασίες, τότε πήρε αιώνια άξία κ' εκείνος άπόθεσε τις ελπίδες του στην άλλη ζωή. «Καπνός δε μένει από τη γή, νιός ούρανός έγίνη» σαν πρώτος έγώ την άγαπάω και θα κριθώ μ' αυτήνη».

Οι «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» αποτελούν τη λυρική μετουσίωση του συνταρακτικού γεγονότος της πολιορκίας και της έξόδου του Μεσολογγίου. Μετά από ένα άτελές πρώτο σχεδιάσμα ο Σολωμός δού-

λεψε για δέκα όλόκληρα χρόνια (1834 — 1844) το δεύτερο, δίνοντάς μας περίφημους μουσικούς στίχους και δημιουργώντας αυτό που θα όνομαζόταν άργότερα σολωμική έπεξεργασία, τυραννική, δηλαδή, άναζήτηση της τελειότητας. Στο τρίτο σχεδιάσμα, με το όποιο άσχολήθηκε μετά το 1844, έγκατέλειψε την όμοιοκαταληξία και παρουσίασε στίχους λιτούς και άρρενωπούς. Στο πανανθρώπινο αυτό ποίημα, τούς «Ελεύθερους Πολιορκημένους», ο Σολωμός στήνει μπροστά μας τη μορφή της «Μητέρας Ελλάδας» που παρουσιάζεται στον ποιητή και του ζητάει να τραγουδήση την πολιορκία και την έξοδο του Μεσολογγίου. Εκείνος υπακούει στην έντολή της και περιγράφει τη δοκιμασία και το δράμα των πολιορκημένων, που μαζί με τις ύζλές των έχθρών αντιμετωπίζουν και το ανοιξιότικο κάλεσμα της ζωής και του έρωτα.

Ο «Πόρφυρας» είναι ένα έργο με ύψηλά νοήματα παρμένο από την πραγματικότητα, το παρακάτω γεγονός, όπως το περιγράφει ή «Εφημερίς των Ιονίων Νήσων» της 24ης Ιουλίου 1847: «Θαλάσσιον τέρας, όμοιον του περυσινού, το όποιον εύρίσκεται ήδη βαλσαμωμένον εις το Μουσείον μας, έπεσκέφθη τόν λιμένα μας έφέτος. Είθε όμως ή εμφάνισις του νέου αυτού καρχαρία, κ' εκείνη του περυσινού, να μη μάς έδιδεν αίτίαν θρήνου! Την 19 τρέχοντος περί 7 μ.μ. ένα τοιούτον θαλάσσιον τέρας γιγαντιαίου μεγέθους ώρμησεν αϊφνιδίως κατά στρατιώτου του 36 τάγματος, όστις έκολύμβη μετά τινων άλλων συντρόφων του πλησίον του μώλου της Μανδρακίνας. Αφού ήρπασε την βοράν του με τούς όδόντας, ο καρχαρίας έβυθίσθη διά να την καταφάγη, άφίνων την επιφάνειαν της θαλάσσης βαμμένην με αίμα». Από την είδηση αυτή ο Σολωμός δημιούργησε τόν «Πόρφυρα».

Ο θάνατος του νέου δεν κατάφερε να διαλύση την χαρά της όμορφιάς, που καταξιώθηκε στη δοκιμασία και την πάλη του. Ο Σολωμός αντιμετωπίζει τον θάνατό με την ήρωική του σπουδαία καλλιτέχνη. Τίποτε δεν τον άνασταίνει να καταστρέψει την άλήθειά του, την άγάπη. Αυτές είναι οι δυνάμεις που

Ἀντίθετα, ὁ θάνατος, ὁ χαμός, ὑπογραμ-
μίζουν τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀφθαρσία τους.

Στρέφεται, ὅπως βλέπουμε, κατὰ τὴν
περίοδο αὐτὴ ὁ ποιητὴς σὲ μεταφυσικά
θέματα καὶ γενικὰ ὁ στοχασμός του προσ-
ανατολίζεται πρὸς ὑψηλοὺς στόχους. Κα-
τὰ τὴν τελευταία δεκαετία τῆς ζωῆς του
θὰ ἐπανεῖλθε στὴν ἰταλικὴ ποίηση μὲ τὸ
«Ἑλληνικὸ καραβάκι», τὴ «Σαπφώ» καὶ
θὰ γράψῃ ἰταλικά σχεδιάσματα, μὲ ἀπώ-
τερο σκοπὸ νὰ τὰ μεταφέρῃ σὲ ἑλληνικοὺς
στίχους, ὅπως ἡ «Ἑλληνίδα μητέρα», ἡ
«Γυναίκα μὲ τὸ μαγνάδι» κ.λπ. Ὁ θάνα-
τός του, ὅμως, τὸν Φεβρουάριον 1857, στὰ
59 τοῦ χρόνια, ἦλθε νὰ σταματήσει τὴν
ποιητικὴν του πορεία. Ὁ Σολωμὸς δὲν ὑ-
πῆρξε μόνον μεγάλος ποιητὴς, ὁδηγητὴς
τοῦ ἔθνους του κ' ἐνσαρκωτὴς τῆς ἐθνι-
κῆς του συνείδησης, ὑπῆρξε καὶ σπου-
δαῖος κριτικὸς μὲ τὸν περίφημον «Διάλο-
γόν» του καὶ πεζογράφος μὲ τὴ «Γυναίκα
τῆς Ζάκυθος». Μιλᾶνε γιὰ μισοτελειωμένο
ἔργο τοῦ Σολωμοῦ, γιὰ «ἐρεπιπωμένο ναό».
Καὶ δὲν σκέπτονται πῶς ὁ ἐθνικός μας
ποιητὴς μὲ τὴν ὁλοκληρωμένη ἐπίγνωση
τῆς Τέχνης, ποὺ ἀπέκτησε, προτίμησε νὰ
ἀφήσῃ τέλεια ἀποσπάσματα, παρὰ ἀτελὴ
σύνολα.

Μὰ ἐκεῖνο, ποὺ ἰδιαίτερα πρέπει νὰ το-
νισθῇ γιὰ τὸν βάρδο τῆς Ζακύνθου, εἶναι
ἡ συμβολὴ του στὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Αὐ-
τός, ὁ ἀληθινὸς ποιητὴς, ὁ ποιητὴς ὁλά-
κερου τοῦ ἔθνους του, στάθηκε κοντὰ στὸ
λαὸ του καὶ ἔκανε τὴ γλώσσα του κτῆμα
του καὶ χάραξε νέους δρόμους στὴν πο-
ρεία τῆς νεώτερης λογοτεχνίας μας. Κι
ὥς ἦταν γιὸς ἀριστοκράτη. Πῶς ἄλλωστε

ἦταν δυνατό νὰ συνθέσῃ τὰ ἀριστουργή-
ματα, ποὺ μᾶς κληροδότησε; Μὲ ποιά ἄλ-
λῃ γλώσσα θὰ μᾶς ἔδινε τοὺς γλαφυροὺς,
κομψοὺς καὶ κλασσικοὺς στίχους του; Ὁ
Σολωμὸς εἶναι ὁ κορυφαῖος ποιητὴς τῆς
νεώτερης Ἑλλάδας. Ὁ πιὸ γνήσιος ἐκ-
πρόσωπος τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος.

Ἡ ἔκδοση «Μπίρη», χωρὶς νὰ εἶναι αὐ-
στηρὰ ἐπιστημονικὴ (δημοσιεύεται ἀνθο-
λογία ἀπὸ τὰ ἰταλικά ποιήματα καὶ πε-
ζὰ σὲ ἑλληνικὲς μεταφράσεις), εἶναι, ὡς-
τόσο, μιὰ ὑπεύθυνη χρηστικὴ ἔκδοση μὲ
τὸ σύνολο τῶν ἑλληνικῶν στίχων τοῦ ποιη-
τῆ, τὰ ἐθνικὰ καὶ ἠθικὰ παραγγέλματα
τοῦ Σολωμοῦ (μὲ τὶς χρήσιμες ἐνδείξεις
ἀπὸ ποῦ εἶναι παρμένα) καί, τέλος, μὲ
ἔξη ἀξιόλογα μελετήματα γιὰ τὸ ἔργο του
καὶ λεξιλόγιον. Ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς
ἔδινε ὁ ἐκδότης τὴν σπουδαιότερη σολω-
μικὴ βιβλιογραφία καὶ ἀκόμη ἀποσπά-
σματα ἀπὸ τὶς μελέτες γιὰ τὸ Σολωμὸ
τοῦ Λίνου Πολίτη καὶ τοῦ Ν. Β. Τωμα-
δάκη.

Πάντως, τὸ ἐπαναλαμβάνομε αὐτό, εἴ-
ναι μιὰ πιστὴ ἔκδοση τοῦ σολωμικοῦ ἔρ-
γου, ποὺ ἔγινε μὲ πολλὴ φροντίδα καὶ ἀ-
γάπη καὶ ποὺ τιμᾷ τὸν ἐκδότη κ. Μπίρη,
στὸν ὁποῖο ἡ Γραμματεία μας χρωστᾷ τὴν
πρῶτη δημοσίευση τῶν Ἀπάντων τοῦ Κ.
Παλαμά, τοῦ Γρ. Ξενοπούλου καὶ τοῦ Σπύ-
ρου Μελά. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ χαιρετίζομε
τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἀπάντων τοῦ Σολωμοῦ
ἀπὸ τὸν «Μπίρη» καὶ τὴν συνιστοῦμε ὡς
ἕνα ἀπαραίτητο βοήθημα γιὰ κάθε σπου-
δαστὴ καὶ ἐκπαιδευτικόν. Κάθε βιβλίον, πό-
σο μάλλον αὐτό, ἔχει τὴ θέση του γιὰ τὸν
μεγάλον μας Σολωμό.

- Β -

Στὸ ἴδρυμα Κωστή Παλαμά καὶ συγ-
κεκριμένα στὸν Γ. Κ. Κασιμπάλη, τὸν
ἀκαταπρόκλητο βιβλιογράφον τῆς λογοτεχνί-
ας μας, ὀφείλει τὸ ἔθνος τὴν ἀναστήλω-
ση τοῦ πολὺπλευρου ἔργου τοῦ ἐθνικοῦ
ποιητῆ τῶν «Βωμῶν». Πρόκειται γιὰ μιὰ
πολυσήμαντη προσπάθεια, ποὺ καθὼς
πλησιάζει στὴν ὁλοκλήρωσή της (αὐτὲς
τὶς ἡμέρες μόλις κυκλοφορήθηκε ὁ νέος
15ος τόμος τῶν «Ἀπάντων» Παλαμά) κά-

νει ὁλοένα καὶ πιὸ αἰσθητὸ τὸ μέγεθος
τῆς πνευματικῆς προσφοράς τοῦ βάρδου
τῆς Ρούμελης. Δὲν ὑπῆρξε μόνον μεγάλος
ποιητὴς ὁ Παλαμᾶς. Ἀλλὰ καὶ σπουδαῖος
κριτικὸς. Γενικὰ μὲ τὴν πνευματικὴ παρου-
σία του ἀναδείχθηκε ὁ πατέρας κι ὁ ὁδη-
γητὴς μιᾶς ὁλόκληρης γενιάς, τῆς γενιάς
τοῦ 1880, ποὺ εὐστοχα ὀνομάσθηκε καὶ
γενιά τοῦ Παλαμά. Ὅμως ἡ πνευματικὴ
του ἀκτινοβολία καὶ ἡ ἐπίδρασή του δὲν

περιορίσθηκε στὰ ὅρια τῆς γενιάς αὐτῆς,
ἀπλώθηκε καὶ στὶς ἐπόμενες γενιὲς καί,
ὅταν ὁ Παλαμᾶς πέθανε στὰ μαύρα χρό-
νια τῆς σκλαβιάς, ἄφησε δυσαναπλήρωτο
κενόν.

Ὡς ποιητὴς ὁ Παλαμᾶς ἐνοποίησε τὸν
ἑλληνικὸν κόσμον. Ἀπὸ τὰ «Τραγούδια τῆς
Πατρίδος μου» (1886) ἤδη διακρίνομε
τὴν προσπάθειά του αὐτῇ. Συναντᾷ κα-
νεῖς στοὺς στίχους τῆς συλλογῆς του αὐ-
τῆς στοιχεῖα ἀρχαῖα, βυζαντινὰ ἀκόμη,
βλέπει ἐπίδραση τῆς ἐπτανησιακῆς, τῆς
ἀθηναϊκῆς σχολῆς καὶ ἐπισημαίνει τὴν θέ-
ληση τοῦ ποιητῆ νὰ στραφῇ πρὸς τὸ δη-
μοτικὸ τραγούδι. Ὁ τίτλος τῆς νέας του
συλλογῆς ποὺ τυπώνει ἀργότερα, «Τὰ μά-
τια τῆς ψυχῆς μου», παρμένος ἀπὸ τὸν
Σολωμό, εἶναι ἐνδεικτικὸς τῆς προσπα-
θείας του νὰ τονίσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ ἑλ-
ληνικοῦ πνεύματος. Μετὰ ἀπὸ χρόνια, ὅ-
ταν ἐκδοθῇ στὰ 1904 ἡ «Ἀσάλευτη Ζωή»,
μὲ τὴν ὁποία κλείνει ὁ πρῶτος κύκλος τῆς
παλαμικῆς ποίησης καὶ ἀρχίζει ὁ δεύτε-
ρος, ἡ τάση αὐτῆς τοῦ Παλαμά θὰ ἐκδηλω-
θῇ ἐντονώτερη. Στὴ συλλογὴ συγκεντρῶ-
νεται καὶ παλαιότεροι στίχοι τοῦ ποιη-
τῆ. Τὸ σύνολο παρουσιάζει τέτοια ποικι-
λία θεμάτων, ποὺ ἐκπλήσσει τὸν ἀναγνώ-
στη. Ἀπὸ τὸ αἶσθημα ὡς τὴν ἐθνικὴ συν-
είδηση, ἀπὸ τὴν λιτὴ σκέψη ὡς τὸ φιλο-
σοφικὸ στοχασμὸν κινεῖται τὰ ἐνδιαφέ-
ροντα τοῦ Παλαμά ποὺ ἀγκαλιάζει ὅλες
τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ
τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Κι ἔτσι ἐπι-
βάλλεται νὰ κριθῇ ἡ ποιητικὴ προσφορά
του, μὲ τὴ γενικὴ συμβολὴν του στὴν πνευ-
ματικὴν μας ζωὴ. Ὅχι μὲ τὰ ἐλάσσονα ρη-
τορικὰ καὶ μεγαληγορικά ποιήματά του,
ποὺ δὲν λείπουν ἀπὸ τοὺς διάφορους κύ-
κλους τῆς παλαμικῆς ποίησης.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε τὴν τερά-
στια ἐπίδραση ποὺ εἶχαν τὰ ποιήματα
τοῦ Παλαμά στοὺς νέους τῆς ἐποχῆς του,
ποὺ τὸν ἔβλεπαν διερμηνευτὴ τῶν ἐθνικῶν
ἀπόψεων. Ὅλα τὰ σοβαρὰ προβλήματα
τοῦ καιροῦ του: ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα, ἡ κατα-
στροφή τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸ
γλωσσικὸ ζήτημα ἦσαν οἱ πόλοι, γύρω
ἀπὸ τοὺς ὁποίους κινήθηκε ἡ ποιητικὴ του
σκέψη. Ὅ,τι δηλαδὴ συγκινοῦσε τὴν ἑλ-
ληνικὴ καρδιά. Δικαιωματικὰ ὁ ποιητὴς ἐ-

πιβλήθηκε στὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους, τοὺς
πόνους καὶ τοὺς καημούς, τὶς χαρὲς καὶ
τὶς λύπες τοῦ ὁποῖου τραγουδοῦσε. Ὁ
«Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» καὶ ἡ «Φλο-
γέρα τοῦ Βασιλιά», οἱ δύο μεγάλες αὐτὲς
συνθέσεις του, ποὺ βρίσκονται στὸ κέντρο
τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας βγαίνουν
ἀπὸ τὸ κλίμα ποὺ ἔχει διαμορφωθῇ ἀπὸ
τὰ δύο αἰτήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ
τὴν περίοδο αὐτῇ. Ἀχαλίνωτη φαντασία,
ἐντονη λυρικὴ διάθεση, μεγαλοστομία
διακρίνουν τὸν «Δωδεκάλογον», ποὺ ἐκφρά-
ζει ὅλες τὶς ἀναζητήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ
πνεύματος: ἀπὸ τὴ λαογραφία ὡς τὴν ἐ-
πιστήμη. Μὲ θαυμαστὴ γλωσσοπλαστικὴ
ικανότητα ὁ Παλαμᾶς συνθέτει τοὺς στί-
χους τῆς συλλογῆς καὶ ἐκμεταλλεύεται
τὸν πλοῦτον τῆς προαιωνίας ἑλληνικῆς
γλώσσας. Τὰ προβλήματα καὶ οἱ τάσεις
τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸν συγκινοῦν πάντα. Ὁ
μακεδονικὸς ἀγὼνας στέκεται γι' αὐτὸν
πηγὴ ἐμπνευσης τῆς πασίγνωστης «Φλο-
γέρας» του. Στὴ σύνθεσιν αὐτῇ, τὴ λυρι-
κὴ διάθεση ἔχει ἀντικαταστήσει τὸ ἐπικὸ
στοιχεῖον. Οἱ ποιητικὲς ἀρετὲς τοῦ Παλα-
μά δὲν λείπουν, τὸ ποίημα ὅμως κουρά-
ζει, ἔχει χαλαρότητα καὶ ἀποσπασματικά
μόνο διαβάζεται.

Στὰ χρόνια ποὺ ἀκολουθοῦν ἡ παλαμι-
κὴ ποίηση ρεεῖ ἀσταμάτητα. Μοιάζει μὲ
ἕναν ὀρμητικὸν χεῖμαρρον, ποὺ κυλάει παίρ-
νοντας μαζί του ὅ,τι συναντήσῃ στὸ διά-
βα τῆς κοίτης του. Ὁ ποιητὴς καὶ στὴ
γεροντικὴν του ἡλικίαν διατηρεῖ ἀκμαῖες τὶς
ποιητικὲς του ἰκανότητες. Μπορεῖ νὰ κου-
ράσθῃ κάπως ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ νὰ δεί-
χνῃ συνθετικὴν κάμψιν, τώρα ὅμως εἶναι ἡ
ὀριμότης, τὰ ἄνθη ἔχουν δώσει τοὺς
καρπούς. Ἡ προσφορά του παίρνει τὴ θέ-
ση τῆς ἐθνικῆς κιβωτοῦ. Ὅπως καὶ ὁ Σο-
λωμός, ὁ Παλαμᾶς δὲν περιορίσθηκε σὲ
ἕνα μόνον εἶδος τοῦ λόγου. Ἐγράψε διη-
γήματα, δοκίμια, κριτικὰς μελέτας, τὸ πε-
ρίφημον δράμα του, τὴν «Τρισεύγετην», σύμ-
βολο τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ ὁμορφιάς.
Ὡς κριτικὸς ὁ Παλαμᾶς μελέτησε σὲ βά-
θος τὴν ἐπτανησιακὴν ποίησιν καὶ ἰδιαίτε-
ρα τὸν Σολωμό καὶ τὸν Κάλλιον, τὸν ὁποῖον
καταξίωσε, καὶ εἶδε σωστὰ τὴν προσφο-
ρὰν τοῦ Ψυχάρη. Ἀπὸ τὴν πεζογραφίαν του
ξεχωρίζει ὁ «Θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ»,

που ο ήρωάς του γίνεται στα χέρια του Παλαμά σύμβολο του Έλληνισμού.

Ο νέος 15ος τόμος των «Απάντων» του Παλαμά συνεχίζει και συμπληρώνει τον 2ο τόμο με τα «Πρώτα Κριτικά» και, παρά το γεγονός ότι περιλαμβάνει κείμενα γραμμένα για να καλύψουν δημοσιογραφικές ανάγκες, τα κομμάτια αυτά έχουν μεγάλο ενδιαφέρον τόσο γιατί μάς απκαλύπτουν μίαν ακόμη πλευρά της πληθωρικής προσωπικότητας του ποιητή, όσο γιατί δείχνουν το μεγάλο αποθεματικό του Παλαμά, τον πλούτο των γνώσεων, την ευρύτητα των ενδιαφερόντων του, τη μεστή και έθνική σκέψη από τις πρώτες κιόλας κριτικές δοκιμές του. Παίρνουν γι' αυτό τη θέση τους δίπλα στα «Πρώτα Κριτικά» και συνθέτουν ένα τόμο, ο οποίος θα σταθή πολύτιμος για την παιδεία μας και για τη μελέτη της κριτικής πορείας του ποιητή. Γιατί, καθώς τα κείμενα αυτά ήταν σκόρπια στον αθηναϊκό τύπο, πριν τα συγκεντρώσει το στοργικό χέρι του Γ. Κ. Κατσιμπαλή, παρέμεναν άγνωστα στους μελετητές, που βέβαια δεν αγνοούσαν το γεγονός, αφού ήταν γνωστό ότι ο ποιητής την περίοδο που είχε ως βιοποριστικό επάγγελμα τη δημοσιογραφία «σά μόνιμος συντάκτης του καθημερινού Τύπου, όπως σημειώνει ένας μελετητής του έργου του, έγέμιζε στήλες ολόκληρες με σημειώματα, διασκευές ή μεταφράσεις ξένων επιφυλλίδων, έντυπώσεις από διαδόσματα και άλλη επίκαιρη ύλη».

Παρά την από τη φύση τους προχειρογραφία τους, οι μελέτες, τα άρθρα, τα χρονογραφήματα, τα σημειώματα και οι επιστολές του Παλαμά, που περιλήφθηκαν στον 15ο τόμο των «Απάντων» του και που γράφτηκαν κατά το χρονικό διάστημα 1884 - 1897 είναι κείμενα κατ' έσοχην παλαμικά, με όλη τη σημασία και την βαρύτητα του επιθέτου. Θαυμάζει ο αναγνώστης την πολυμέρεια του ποιητή και χαίρεται, όταν, διαβάζοντας τον Παλαμά του τέλους του περασμένου αιώνα, διαπιστώνει πόσο καθαρά έβλεπε εκεί όπου σήμερα πολλοί δεν έννοούν να δούν. Έγραφε ο γίγαντας του νου και της σκέψης:

«...Διότι ο άγαθος Θεός μάς έδωκε μί-

αν γλώσαν, ελληνικήν καλουμένην, άθάνατον και μίαν διά μέσου των αιώνων, κάτου από όλας τας φαινομενικάς μεταβολάς και τας μεταμορφώσεις της. Και αί σκιαί των προγόνων ανέκαλυσαν μίαν ήμέραν ότι ή γλώσσα αυτή είναι χυδαία, βάρβαρος, και την εκλώτσησαν και διεχώρισαν ανά μέσου του φωτός και ανά μέσου του σκότους, και έπλασαν το άκαθαρτον τέρας, της λεγομένης καθαρευούσης και ό,τι δεν έσυμφωνούσε με το τέρας αυτό το έρριξαν εις τα σκουπίδια υπό το εύφημον όσον και καταφρονητικόν όνομα της δημοτικής, και από νερόν αναβρυστικόν την γλώσαν την έκαμον μούμιαν, και δεν εκατάλαβαν ότι έρρουφούσαν και άποσκελέτωναν τοιοιτοτρόπως αυτό το αίμα, το χρώμα, την ύγείαν, την άκμήν, την ζωήν, την πρόοδον του έθνους. Αί σκιαί προγόνων μετέβαλαν τους δημοσιογράφους όχι εις έργάτας κυττάζοντας πώς να συνεννοηθούν σαφέστερα και άπλούστερα συγχωνεύοντας την γλώσαν των και την σκέψιν των και του ταπεινοτάτου των αναγνώστών των, άλλ' εις πεντάντηδες φιλοτίμουμένους ποίος να άραδιάση εις τα άρθρα του περισσότερες και δυσκολώτερες ελληνικούρες. Δι' αυτό κάμνουν και οι δημοσιογράφοι μίαν τρύπαν στο νερόν, άπέναντι άλλων όμοτέχνων των εις άλλους τόπους. Αί σκιαί των προγόνων μετέβαλαν και το θεϊον λεγόμενον κήρυγμα εις έλεεινόν μαγείρευμα, που μόνοι των μαγειρεύουν, μόνοι των καταπίνουν και μόνοι των χωνεύουν —όταν χωνεύεται— οι ρασοφόροι και οι ιεροκήρυκες...». Αυτά δημοσίευε την 1η Ιουνίου 1897 στην «Ακρόπολι Έσπερινή» ο Κωστής Παλαμάς.

Άλλά και τα άλλα κείμενα του νέου τόμου σταματούν την προσοχή μας είτε για τον γραμματολογικό τους χαρακτήρα, είτε γιατί είναι κρίσεις για βιβλία λογίων της περιόδου που άλλοι άποδεχάσθηκαν και άλλοι επιβιώνουν, είτε ακόμη για το κομψό γράψιμό τους, που αναδεικνύουν τον Παλαμά και σε σημαντικώτατο χρονογράφο. Γενικά, τα κείμενα του 15ου τόμου, μεγάλα ή μικρά, καλοδουλεμένα ή άπλως σχεδιασμένα, μάς μεταφέρουν με μιά εποχή γραφική και ώραία, άποφασιστική για τη λογοτεχνία μας και

άποτελούν καθρέπτη της πνευματικής ζωής του τόπου μας στα χρόνια εκείνα.

Όστόσο, για την έκδοτική πλευρά του τόμου θα είχαμε να πούμε μερικά πράγματα. Υπάρχουν πολλά τυπογραφικά λάθη, ακόμη και σε υποτίτλους κειμένων. Δεν γνωρίζω αν είναι έτσι και στις έφημερίδες, από όπου αναδημοσιεύονται και πρόκειται για πιστή μεταφορά τους. Όμως, ή σύγχρονη φιλολογική αντίληψη είναι στην περίπτωση αυτή να άποκαθίστανται σιωπηρά τα τυπογραφικά λάθη και να μη διαδάζουμε στο θαυμάσιο κείμενο του Παλαμά: ο ΒικΑλας, έπεα πετόρενΝα, εις έν τούτων κ.λπ. Ύστερα στις βιβλιογραφικές ένδειξεις παρατήρησα είσαγωγικά που δεν κλείνουν. Και δύο ακόμη καλοπροαίρετες παρατηρήσεις: Τό-

σο δύσκολο ήταν να στοιχειοθετηθούν τα κείμενα στην μονοτυπία και όχι με λινотυπική μηχανή που θ' άφήση τα γεζάκια της. Πρόκειται για τα «Απαντα» του ένθικου μας ποιητή και καμμιά δικαιολογία δεν χωρεί. Είμαι βέβαιος ότι το Κράτος προθυμώτατα θα κάλυπτε τις τυχόν οικονομικές δυσκολίες. Στη δημοσίευση των κειμένων ακολουθήθηκε ή χρονολογική σειρά. Όμως αν χωρίζονταν κατά είδη: μεγαλύτερα μελετήματα, βιβλιοκρισίες, χρονογραφήματα, σημειώματα κ.λπ. και πιο εύχρηστα θα ήταν και θα έδειχναν την εξέλιξη του Παλαμά κατά την περίοδο 1884 - 1897 στο κάθε είδος. Άλλά αυτά όλα είναι λεπτομέρειες, που δεν μειώνουν τον έκδοτικό άθλο του 15ου τόμου των 588 σελίδων.

- Γ -

Το μικρό ποσοτικό έργο του Κ. Π. Κεβάφη (1863 - 1933) κίνησε το ενδιαφέρον πολύ περισσότερο από όποιοδήποτε άλλο πολύτομο έργο. Ο λόγος είναι εύνοητος. Κάθε ποίημα του ποιητή είναι και μία ολοκληρωμένη ποιητική μονάδα που πέρα από την αισθητική της αξία προσφέρεται σε υποθέσεις, υπομνηματισμούς, σχόλια. "Αν θελήσουμε να κάνουμε ένα διαχωρισμό των ποιημάτων του κατά είδη, θα τα χωρίσουμε σε δύο κυρίως ομάδες: Τα έρωτικά και τα γενικώτερα, που, είτε ιστορικά, είτε διδαχής και φιλοσοφίας τα χαρακτηρίσουμε, επιδέχονται έρμηνείες και όδηγούν σε συμπεράσματα. Από τον έρωτικό Καβάφη, ο καλύτερος είναι άσφαλώς εκείνος, όπου το φύλο του αγαπημένου προσώπου δεν καθορίζεται, όσο κι αν στα άλλα κυρίως θα βρούμε στοιχεία χρήσιμα για τη μελέτη του ανθρώπου. Στα τελευταία αυτά ο ρεαλισμός του κάποτε ένοχλεί και ή μορφή συχνά ύστερεί.

Ο Καβάφης στοχαστής, ο γνήσιος αιώτος καλλιτέχνης που κατόρθωσε να περικλείσει σε ένα του ποίημα μίαν ολόκληρη σύνθεση, χωρίς λυρικούς άκροβατισμούς και στεία πολυλογία, άποτελεί όρόσημο στην ποίησή μας και άφετηρία νέων άναζητήσεων. Άκόμη από την εποχή των

«Κεριών», ή τροχιά των στόχων του διαγράφεται σαφής. Άπαλλαγμένος από λυρικά ψιμύθια, υποβλητικός στην τραγικότητα των διαλογισμών του, ό ποιητής έπισημαίνει το άναπόφευκτο της φθοράς. Άναλόγου κλίματος οι «Φωνές». Συγγενικό κ' εκείνο των «Τελειωμένων». Με την διαπίστωση αυτή, το συμπέρασμα, ή διδαχή του «Όσο μπορείς» είναι λογική συνέπεια, για την αλήθεια της οποίας είχε κάποτε κι ο ίδιος άμφιβολίες. Η «Πόλις» είναι καρπός των άμφιβολιών του αιώτων, ή «κόχη τούτη ή μικρή» που προδικάζει τη διαίωνιση της μεγάλης περιπέτειας «σ' όλην την γή». Από ιδιοσυγκρασία ο Καβάφης είναι ένας στωικός. Δεν αντίδρα, αφού «ή πτώσις μας είναι βεβαία» («Τρώες»). Δεν ελπίζει, αφού «πάντα κάτι βγαίνει και μάς σταματά». Αυτό δεν σημαίνει πως πρέπει να εγκαταλείψουμε τον άγώνα. Οι «Θερμοπίλεις» είναι μία φιλοσοφία ζωής. Ναι, «θα διαδούν» τελικά οι Μήδοι. Άλλά ο άνθρωπος ο στοχαστικός δεν μάχεται για τη νίκη. Μάχεται για τα ιδανικά του, για ό,τι πιστεύει, για ό,τι νομίζει. Όταν στο τέλος ή πλήρης ώριμότητα του διδάξη το μάταιο όλων αυτών, ή πείρα που κέρδισε στο μεταξύ θα δικαιώσει την προσπάθεια («Ιθάκη»). Άλλωστε «ο άνθρωπος δεν μετα-

νοιώνει» («Che fece... il gran rifiuto»). Γνωρίζει πώς είναι υποχρεωμένος από τις ίδιες τις αντιλήψεις του να συνεχίσει την πορεία που χάραξε, χωρίς να προσδοκᾷ ανταμοιβή. Ἡ ανταμοιβή είναι για τοὺς ἄλλους ἐκείνους που ἐνδίδουν, ἔτοιμοι νὰ ξεγελᾶσουν ἐπιφανειακὰ τὸν ἴδιο τους τὸν ἑαυτὸ μὲ «σατραπείες καὶ τέτοιαι» («Ἡ σατραπεία»), ὅταν ἐνδόμυχα γνωρίζουν καλὰ πόσο διψοῦσε ἡ ψυχὴ τους γιὰ «τὰ δυσκόλα καὶ τ' ἀνεκτίμητα εὖγε».

Ἡ ποίηση τοῦ Καβάφη δὲν ἐξαντλεῖται βέβαια στὰ πλαίσια ἐνὸς κριτικοῦ σημειώματος. Ὁ Καβάφης ἀπὸ χρόνια τώρα ἔχει ξεπεράσει τὰ ἑλλαδικὰ μας πλαίσια, ἡ ποίησή του ἐντάχθηκε στὴν εὐρωπαϊκὴ. Ἡ ἔνταξη αὐτὴ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐπιχειρηματολογία, υπογραμμίζει τὴν ποιητικὴν τοῦ ἰδιοφυΐα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλη καλλιτεχνικὴ δομὴ τοῦ ἔργου του. Ποιητὴς ἀνεπανάληπτος, γέμισε μὲ τὴν παρουσίᾳ του μιὰν ὁλόκληρη ἐποχὴ. Ἀλεξανδρινὸς συνειδητὸς, κατόρθωσε νὰ γίνῃ πανελλήνιος. Μὲ τὸ ἔργο του ἡ νεοελληνικὴ ποίηση ἐμπλουτίσθηκε μὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιήματά της. Τὸ «Περιμένοντας τοὺς βαρβάρους», ἡ «Ἰθάκη», τὸ «Ἀπολείπειν ὁ θεὸς Ἀντώνιον» καὶ μερικὰ ἄκόμη εἶναι ποιήματα κάθε ἐποχῆς καὶ κάθε λαοῦ που ἐξασφαλίζουν τὴν παγκοσμιότητα τοῦ Καβάφη.

Ἡ καθαφικὴ γωνιά εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ ἀγαπημένες τῆς βιβλιοθήκης μου. Ὑπάρχουν ἐκεῖ δίπλα στὶς διάφορες ἐκδόσεις τῶν ποιημάτων τοῦ Καβάφη, ὁ Μαλάνος, ὁ Περίδης, ὁ Λεωνίτης, ὁ Σαρεγιάννης, ὁ Τσίρκας, ὁ Σαββίδης, τὰ πεζὰ που ἐπιμελήθηκε ὁ Παπουτσάκης, τὸ βιβλιαράκι τοῦ Χαλθατζάκη γιὰ τὴν ὑπαλληλικὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ, τὰ ἀφιερῶματὰ τῶν λογοτεχνικῶν μας περιοδικῶν, ἡ βιβλιογραφία τοῦ Κασιμάκη καὶ πληθὺς ἄλλων βιβλίων που ἀναφέρονται στὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του. Τὴν καθαφικὴ μου γωνιά πλούτισα πρόσφατα μὲ δύο ἀξιολογώτατες ἐκδόσεις ποιημάτων τοῦ Καβάφη που ὀφείλομε στὸν δραστήριο καὶ φιλόπονο καθηγητὴ τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Γ. Π. Σαββίδη.

Ὁ κ. Σαββίδης, κοντὰ στὴν ἄλλη φιλολογικὴ του δουλειά, μᾶς ἔδωσε τὰ τελευταῖα χρόνια φιλολογικώτατες ἐκδόσεις νεοελληνικῶν κειμένων (Κ. Π. Καβάφης, Ἄγγ. Σικελιανός, Κ. Γ. Καρυωτάκης κ.λπ.), που εἶναι ἀσφαλῶς οἱ πιὸ σοβαρὲς που εἶδαν τὸ φῶς γιὰ τὴ νεώτερη λογοτεχνία μας. Στὴν ὥς τώρα προσφορά του ἔρχονται νὰ προστεθοῦν τὰ «Ἀνέκδοτα Ποιήματα 1822-1923» καὶ τὰ «Αὐτόγραφα Ποιήματα 1896-1910», ἕνας ἐπιδημητικός τόμος 267 + 18 σελίδων τὰ πρῶτα, μιὰ ὠραιότατη ἐκδοση 64+16 σελίδων τὰ δευτέρη (ἀλλὰ γι' αὐτὰ θὰ μιλήσουμε διεξοδικώτερα παρακάτω).

Τὰ «Ἀνέκδοτα Ποιήματα» περιέλαβαν ὅσα ποιήματα δὲν δημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὸν Καβάφη καὶ που φθάνουν τὰ 177 (153 συνθέσεις δημοσιευμένες καὶ συσσωματωμένες ἀπὸ τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὸ 1897 ὡς τὸ 1932 + τὸ «Εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ἀντοιχείας» που ὁ ἴδιος δὲν πρόλαβε νὰ τὴ τυπώσῃ, ἀλλὰ δημοσιεύθηκε στὴν πρώτη μεταθανάτια συγκεντρωτικὴ ἐκδοση τῶν «Ποιημάτων» τὸ 1935 + τὰ 24 ἀποκηρυγμένα ἀπὸ τὸν Καβάφη στιχοιργήματα που δημοσίευσε κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1886-1896=177). Εἶναι 75 ποιήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γνωρίζομε ἤδη 13 προερχόμενα 5 ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Καβάφη καὶ 8 ἀπὸ φίλους ἢ συγγενεῖς τοῦ ποιητῆ. Τὸ πρωιμώτερα χρονολογημένο εἶναι τοῦ 1882 καὶ τὸ πιὸ ὄψιμο τοῦ 1923. Πλουσιώτατο, δηλαδή, ὕλικό που θὰ ἐξυπηρετήσῃ ἀσφαλῶς πολλοὺς σκοποὺς, ὅπως θὰ δοῦμε.

Ἐκεῖνο που πρέπει νὰ τονίσουμε γιὰ τὴν ἐκδοση τοῦ κ. Σαββίδη εἶναι ἡ εὐσυνειδησία καὶ ἡ καθαρὰ φιλολογικὴ μέθοδος τῆς ἐργασίας του. Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ οἱ σημειώσεις καθαρὰ ἐκδοτικές. Ἐνῶ δὲν θὰ τοῦ ἦταν δύσκολο νὰ προβῇ σὲ αἰσθητικές ἀξιολογήσεις. Τότε, ὅμως, καὶ ἡ δουλειά του δὲν θὰ ἦταν διόλο φιλολογικὴ. Ὁ κ. Σαββίδης προσφέρει πρῶτα τὰ κείμενα τοῦ ποιητῆ στὴν ἔρευνα καὶ τὴ μελέτη καὶ ἀφήνει «στοὺς ἐπερχόμενους μελετητὲς του ὅχι νὰ ἀξιολογήσουν τοῦτα τὰ κείμενα (αὐτὸ τὸ ἔχει ἤδη κάνει ὁ ποιητής), ἀλλὰ νὰ τὰ συσχετίσουν γόνιμα μὲ τὸ κύριο ἔργο του καὶ γιὰ νὰ τὸ νιώσουν

πληρέστερα, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἐκτιμήσουν σωστότερα τὴν ἀρετὴ τοῦ τεχνίτη».

Ὁ ἴδιος ὁ κ. Σαββίδης (σελ. 1α' τῆς εἰσαγωγῆς) μᾶς μιλεῖ γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐργάσθηκε: «Τὸ κείμενο, πάντοτε σὲ μονή (δεξιὰ) σελίδα, τηρεῖ πιστὰ τὴν ὀρθογραφία καὶ στίξη τοῦ χειρογράφου (τοῦτο ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς τυχόν ἀνορθογραφίες, ἀβλεψίες ἢ πολυτυπίες). Μόνες παρεκκλίσεις: ὁ περιορισμὸς περισπωμένων που καὶ πῶς σὲ μόνον τὰ ἐρωτηματικὰ ἐπιρρήματα ἢ διαφοροποίηση τῆς ἀντωνυμίας ὅ,τι καὶ τοῦ ἐπιρρήματος ὡς καὶ ἡ ἀθέτηση τῆς ὑφέν. Ἀφ' ἑτέρου: διαγραφές, παραλλαγές ἢ ἀλλότριες λέξεις παραλείπονται καὶ οἱ προσθήκες ἢ διορθώσεις ἐνσωματώνονται — ὥστόσο, βέβαια, ὅλα αὐτὰ καταγράφονται στὶς σημειώσεις, μαζί μὲ τὴν περιγραφὴ τοῦ χειρογράφου, στὸ τέλος τοῦ τόμου. Στὶς ζυγές (ἀριστερές) σελίδες που ἀντικρύζουν τὴν ἀρχὴ κάθε ποιήματος, συγκεντρώνονται συγχρονικὰ ὅσες πληροφορίες μᾶς παρέχουν οἱ χρονολογικοὶ κατάλογοι ὅπου ὁ Καβάφης σημειῶνε, κατὰ τὸ ἔτος καὶ μῆνα (ἀπὸ τὸ 1891 ὡς τὸ 1925), τοὺς τίτλους τῶν τελειωμένων ποιητικῶν του συνθέσεων» παράλληλα, συνοψίζονται τὰ τελευταῖα πορίσματα τῆς βιβλιογραφικῆς ἔρευνας. Ἀντιλαμβάνεται ὁ εἰδικὸς πόσο ἱκανοποιητικὸς εἶναι ἀπὸ καθαρὰ ἐπιστημονικὴ ἄποψη ὁ τρόπος αὐτὸς ἐκδοσης τῶν καθαφικῶν ποιημάτων. Ὁρθότατα ὁ κ. Σαββίδης κράτησε 30 ἀνολοκλήρωτες συνθέσεις που βρέθηκαν στὸ Ἀρχεῖο Καβάφη γιὰ ξεχωριστὴ δημοσίευση. Θὰ βάραιναν τὴν ἐκδοση μὲ τὸν περιορισμένο ἐνδιαφέρον τους, ἐνῶ τὰ «Ἀνέκδοτα Ποιήματα» μὲ τοὺς γνήσια καθαφικούς στίχους, που περιέχουν, εἶναι βέβαιο πῶς θὰ κινήσουν τὴν προσοχὴ τοῦ μεγάλου Κοινού. Εἴτε τὸ θέλουμε, εἴτε ὄχι, ὁ σπουδαῖος Ἀλεξανδρινὸς εἶναι ὁ πιὸ ἀγαπημένος, ὁ πιὸ κοντινὸς ποιητὴς τοῦ ἐλληνικοῦ κοινού (θὰ ἔγραφα καὶ τοῦ ξένου) καὶ ἰδιαίτερα τῶν νέων ἀνθρώπων.

Μὲ τὴν ἐκδοση τῶν «Ἀνεκδότων Ποιημάτων» δὲν αὐξάνονται μόνο τὰ στοιχεῖα που θὰ ἔχη στὴ διάθεσή του ὁ μελετητὴς τῆς καλλιτεχνικῆς ἐξέλιξης τοῦ Καβάφη, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος τῆς ποιητικῆς του

προσφοράς εὐρύνεται καὶ ἀξιόλογα ποιήματα τῆς νεοελληνικῆς ποίησης γίνονται γνωστά. Δὲν λέγω, βέβαια, πῶς στὰ «Ἀνέκδοτα» περιλαμβάνονται στίχοι που ξεπερνοῦν τὸ «Περιμένοντας τοὺς βαρβάρους» ἢ τὴν «Ἰθάκη», ἀλλὰ ὑπάρχουν ποιήματα, ὅπως ὁ «Στρατηγὸς θάνατος», τὰ «Τεχνητὰ ἄνθη», ὁ «Δεκέμβρης τοῦ 1903», τὸ «Στὸ θέατρο», τὸ «27 Ἰουνίου 1906, 2 μ.μ.», που τόσο θόρυβο δημιούργησε ὅταν πρωτοδημοσιεύθηκε, τὸ «Κρυμμένα», τὸ «Ἔτσι», ἡ «Ἐπάνοδος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα», οἱ «Φυγάδες» (πόσο ἐπικαιρο ἀλήθεια ποίημα), τὰ «Νομίσματα» καὶ ἄλλα, που μὲ τὴν πρώτη ἀνάγνωσή ἀγαπήσαμε. Ἰσως τὰ «Ἀνέκδοτα Ποιήματα» νὰ μὴν προσθέτουν στὸ ποιητικὸ κύρος τοῦ Καβάφη, ὥστόσο τὸ δυναμίζουν καὶ τὸ σταθεροποιοῦν. Ἀκόμη περιέχονται στίχοι μὲ καθαρὰ φιλολογικὸ χαρακτήρα, ὅπως τὸ «Dünya Güzeli», τὸ «Ὅταν, φίλοι μου, ἀγαποῦσα» κ.λπ.

Ἡ ἐκδοση συμπληρώνεται μὲ τὰ ξενόγλωσσα ἀνέκδοτα ποιήματα που βρέθηκαν στὸ ἀρχεῖο Καβάφη, σημειώσεις, συγκριτικὸ χρονολογικὸ πῖνακα καὶ πῖνακα τίτλων καὶ πρώτων στίχων τῶν ἀνεκδότων ποιημάτων. Ἡ δημοσίευση ἀκολούθησε χρονολογικὴ σειρά. Ἡ ἐκδοση τῶν «Ἀνεκδότων Ποιημάτων» εἶναι ἀναμφισβήτητα σημαντικὸ φιλολογικὸ γεγονός.

Τὰ «Αὐτόγραφα Ποιήματα 1896-1910» εἶναι πανομοιότυπη ἐκδοση, καὶ στὸ ἴδιο ὑπόλευκο χαρτί «Ἰνγκρες» τῆς χαρτοποιίας «Κάνσον καὶ Μονγκολφιέρ» τοῦ «Τετραδίου Σεγκοπούλου». Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 τυπογραφικά, ὅπου φωτολιθογραφικὰ ἀνατυπώθηκε τὸ τετράδιο καὶ ἕνα 16-σέλιδο μὲ κατατοπιστικὸ σημείωμα τοῦ κ. Γ. Π. Σαββίδη, στὸ τέλος τοῦ τετραδίου.

Τὸ «Τετράδιο Σεγκοπούλου» περιέχει τὰ 21 δημοφιλέστατα ποιήματα τοῦ ἐντυπου τεύχους τοῦ 1910 τῶν καθαφικῶν ποιημάτων, στὴν ἴδια θεματικὴ κατάταξη, ἀλλὰ μὲ τὴν προσθήκη τοῦ «Τείχη», που εἶναι τὸ πιὸ πρῶμο ἀπὸ τὰ μὴ ἀποκηρυγμένα ἔργα τῆς πρώτης ὠριμότητος τοῦ ποιητῆ. Ὅπως σημειώνει ὁ κ. Σαββίδης: «Γιὰ τὸ χαρτί, ἔγινε κάθε προσ-

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΣΗΜΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Υπό GILES VALDONNE

Στα παλιά χρόνια, ο μουσικός, ο ζωγράφος, ο αρχιτέκτων, ο διακοσμητής διαδεχόταν κατά κανόνα τον διάσημο πατέρα του στην Αύλη της χώρας του. Γνωστή είναι η περίφημη δυναστεία των Βάνλλο, που έχει να επιδείξει αδελφία, γιους, ανήμια και τουλάχιστον πέντε διασημότητες στον τομέα της ζωγραφικής. Σήμερα, όμως, ποιά είναι η τύχη των απογόνων των διασήμων συγχρόνων μας; Φαίνεται ότι, στον κόσμο της τέχνης τουλάχιστον, ελάχιστα είναι τα παιδιά που φιλοδοξούν να παραλάβουν τον πυρσό από το χέρι του πατέρα.

Ο ΓΥΙΟΣ ΤΟΥ ΠΙΚΑΣΣΟ... ΕΜΠΟΡΙΟ ΨΙΛΙΚΩΝ

Τί κάνει ο Πωλό; Τον Πωλό θα τον ξέρετε βέβαια. Ήταν ένα χαριτωμένο αγοράκι, ο

πάθεια να βρεθεί το ίδιο που είχε χρησιμοποιήσει ο Καβάφης. Όμως, όταν επισκέφθηκα για τον σκοπόν αυτόν την χαρτοποιία «Κάνσον», με πληροφόρησαν ότι εκείνη η απόχρωση είχε πάψει να παράγεται μετά τον πόλεμο — και, βέβαια, η ποσότητα που μάς χρειαζόταν ήταν πολύ μικρή για να δικαιολογήσει ειδική παραγγελία. Έτσι, μάς προμήθευσαν χαρτί της ίδιας μὲν ποιότητας, μὰ λευκό (όπως φαίνεται σε τούτο το τμήμα του βιβλίου) και η απόχρωση αποδόθηκε φωτολιθογραφικά. Τούτο ίσως να ήταν το σημαντικότερο επίτευγμα της «Τεχνογραφικής» μολονότι αξιοθαύμαστη είναι και η μίμηση της διαπέρασης του μελανιού στις ζυγές (άριστερες) σελίδες.

Για τη χαρά που θα δώση σε κάθε βιβλιόφιλο ή έκδοση των «Αυτογράφων Ποιημάτων 1896-1910» νομίζω πως δεν χρειάζεται να πούμε πολλά, εκείνα που πρέπει να επισημάνουμε είναι η φιλολογική της αξία και το βιβλιολογικό της ενδιαφέρον. Εύχομαι η έκδοση αυτή να έχει επιτυχή κυκλοφορία, ώστε να την ακολουθήσουν και άλλες, άλλων σημαντικών ποιημάτων μας, όπως μάς υπόσχεται ο κ. Σαββίδης.

πρώτος γιός του Πικασσό. Σήμερα θα τον βρούμε σ' ένα κατάστημα ψιλικών που διευθύνει η γυναίκα του στην οδό ντ' Ντραγκόν στο Σαιν Ζερμαίν ντε Πρέ. Θα τον αναγνωρίσετε άμέσως γιατί εξακολουθεί να μοιάζει στα παιδικά πορτραίτα του που ζωγράφιζε ο πατέρας του.

Να έχη αποκάνει από την ζωτικότητα αυτού του πληθωρικού γεννήτορος; Ο Πώλ Πικασσό μιλάει ελάχιστα, είναι συγκρατημένος, δεν έχει περιέργειες. Μητέρα του ήταν μια χορεύτρια του μπαλέτου Ντιαγκίλεφ. Όταν ο Πάμπλο την παντρεύθηκε, άμέσως εγκατεστάθηκε μεγαλοπρεπώς στο μπουλβάρ ντε Κουρσέλ. Έτσι ο Πωλό γεννήθηκε και μεγάλωσε στην πολυτέλεια... έως τη μέρα που ο μεγαλοφυής πατέρας του νοστάλγησε την ωραία μπόεμικη ζωή, δήλωσε ότι θαρέθηκε πια να έχη καμαριέρη και μάγειρα, να τρώη σε τακτικές ώρες πάνω σε κολαριστό λινό τραπέζομάνηλο και σηκώθηκε κι' έφυγε για να μη ξαναγυρίση. Απ' αυτόν τον άλλοπρόσαλλο πατέρα, ο Πώλ δεν έχει κληρονομήσει παρά μόνο την βαθειά περιφρόνησή του προς την πολυτέλεια. Είναι ο μόνος που φέρει το όνομα Πικασσό, αφού η μητέρα του, που δεν δέχθηκε να δώση διαζύγιο, πέθανε πριν από λίγα χρόνια. Ασχολείται με το φιλικατζίδικο της γυναίκας του και δεν ενδιαφέρεται ούτε για την ζωγραφική του πατέρα του, ούτε για την περιουσία του. Η αλήθεια είναι ότι ο Πάμπλο Πικασσό δεν συνηθίζει να ζητή συμβουλές, ούτε καν μια δεύτερη γνώμη, για τα προσωπικά του έξοδα, ακόμη και τα πω-
trellá. Όταν αγόρασε τον πύργο του Βωδενάργκ στο Αϊξ-α-Προβάνς (διότι τ' αυτοκίνητο που τονή ηγαινε σε μια ταυρομαχία της πόλεως Άρλ, έκοψε συμπτωματικώς ταχύτητα μπροστά σε μια πινακίδα που έγραφε «ΠΩΛΕΙΤΑΙ»), δεν προβληματίστηκε κατά πόσον θα άρρεσε στη σύντροφό του και στα παιδιά του ή απομονωμένη αυτή κατοικία, ούτε κι' ανέθεσε σε κανένα να εξετάση τίτλους ή να κάνει παζάρια. Υπέγραψε επί τόπου μια έπιταγή και τον πήρε.

Ο ΓΥΙΟΣ ΤΟΥ ΜΑΤΙΣ... ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΓΚΑΛΕΡΙ

Ο γιός του Μαγιόλ, αντιθέτως, απέδειχθη πιο επιχειρηματικό μυαλό από τον Πωλό. Όταν πέθανε ο διάσημος γλύπτης πατέρας του, ανέλαβε την αριθμημένη έκδοση των έργων του (αυτών τουλάχιστον που ο Μαγιόλ δεν είχε αφήσει στην ήγερία του, που είχε ποζά-

ρει σαν μοντέλο, την Ντίνα Βιερνύ). Ζή άνετα.

Ανάλογη οικονομική άνεση έχει κι' ο Πιέρ Ματίς. Είναι ιδιοκτήτης της πιο φημισμένης γκαλερί της Νέας Υόρκης. Είναι ένας τρόπος κι' αυτός να ενδιαφέρεται κανείς για την τέχνη. Αυτό όμως που δυσκολεύεται κάπως να καταλάβη κανείς, είναι πως τα κατάφερε να εγκλιματισθή στο κρύο και στίς όμιχλες της Βορείου Αμερικής, ο γιός αυτού του Άνρι Ματίς, που σκόρπισε τόσο φώς στους πίνακές του και δεν μπορούσε να ζήση παρά μόνο στην Κυανή Ακτή.

Ο γιός, πάλι του ζωγράφου Μαρκέ είναι γιατρός στο Παρίσι και ζή αποτραβηγμένος... κι' άγνωστος. Αντιθέτως ο γλύπτης Μπελμοντό μπορεί να καμαρώνη ότι μετέδωσε στα παιδιά του την αγάπη στην τέχνη, ώστε να γίνουν κι' αυτοί καλλιτέχνες. Πόσο διαφορετικοί όμως απ' αυτόν τον ίδιο! Ο γιός του, Ζαν-Πώλ, είναι ο γνωστός «σκληρός» της όθνης και η κόρη του, Μυριέλ, χορεύτρια μπαλέτου. Ενώ ο γιός του άλλου γλύπτου, του Λαντόφσκι, είναι ο μαέστρος Μαρελ Λαντόφσκι, διευθυντής Μουσικής στο υπουργείο Μορφώσεως.

Καλλιτεχνική επίσης καριέρα, άσχετη όμως με του πατέρα τους, έκαναν και τα παιδιά του Ρενουάρ. Ο Ζαν, ο μεγαλύτερος (ο πατέρας του τον είχε υποχρεώσει να διατηρήση τις ξαυθές μπούκλες του και γιατί φάνταζαν σαν φωστρόφανο έκανε λαμπρή σταδιοδρομία σκηνοθέτου, ενώ ο δεύτερος, ο Πιέρ, υπήρξε άριστος ήθοποιος στον θίασο του Λουί Ζουβέ. Ο μικρότερος, ο Κλώντ, υπήρξε κι' αυτός για ένα διάστημα σκηνοθέτης και σήμερα επιδίδεται στην κεραμεική... Η κόρη του γλύπτου Μουρντέλ ασχολείται με το μουσείο που είναι αφιερωμένο στο έργο του πατέρα της, στην οδό Μπουρντέλ. Η κόρη του Μαρκέ, η Λυσίλ, αφού έκανε ένα πρώτο στάδιο στην «ωτ κουτύρ», διευθύνει τώρα την Γκαλερί ντε Παρί. Μια από τις κόρες του Καλντέ είκονογραφεί παιδικά βιβλία κι' από τον πατέρα της έμαθε σχέδιο. Η κόρη όμως του Σαγκάλ μοιράζει τον καιρό της ανάμεσα στην Έλβετία και το διαμέρισμα που της χάρισε ο πατέρας της στην Ίλ-Σαιν-Λουί. Ζή τελείως παράμερα από κάθε καλλιτεχνική κίνηση, αφού ούτε και στα «δερνισσάξ» του πατέρα της δεν πήγαινε ποτέ. Όσο για την κόρη του Μοντιλιάν, αυτή σταδιοδρόμησε σαν καθηγήτρια κι' αφού γνώρισε κάποια διασημότητα, έχει σήμερα τελείως λησμονηθή.

ΟΙ ΑΝΑΡΘΗΜΤΟΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΓΚΟ-ΓΚΕΝ

Έχει παρατηρηθή ότι μεταξύ των δημιουργών του αιώνας μας, πολύ λίγοι είναι αυτοί

που άφησαν απογόνους. Οί Βαν Γκόγκ, Ζαν Βιλόν, Ντυσάν, Ουτρίλλο, Μπράκ, Μπρανσκούζι, Φουζιτά, Μπυνάρ, Κριστιάν Μπεράρ πέθαναν χωρίς ν' αφήσουν παιδιά. Ούτε κι' οι Μαν Ραίη, Μάξ Έρνστ, Σαλβατόρ Νταλι έγιναν πατέρες. Δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο για τον Γκωγκέν, που έσπειρε λίγο παντού απογόνους, στο Παρίσι, στην Αγγλία, στα «Νησιά». Ο νόμιμος γιός του, που ζή στη Δανία, ζωγραφίζει. Μια χαριτωμένη ηλικιωμένη κυρία, που ζή στο Παρίσι, ζωγραφίζει κι' αυτή, κι' επίσης ο γιός της, υπογράφοντας τα έργα τους με το όνομα Γκωγκέν. Κάθε δύο ή τρία χρόνια καταφθάνουν από την Ταϊτή ή από τις Μαρκησίδες Νήσους μελαφοί άνδρες, που εκθέτουν τα έργα τους σε παρισινές γκαλερί και παρουσιάζουν έγγραφα, με τα οποία προσπαθούν να αποδείξουν ότι είναι πραγματικά παιδιά του Πώλ κι' έχουν, κατά συνέπεια, το δικαίωμα να δάξουν την υπογραφή «Γκωγκέν».

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΥΙΟΥΣ ΤΩΝ ΔΙΑΣΗΜΩΝ ΠΡΟΤΙΜΑΤΑΙ Η ΙΑΤΡΙΚΗ

Εκτός από τον γιό του ζωγράφου Μαρκέ, που έγινε γιατρός στο Παρίσι, έχουμε κι' άλλους απογόνους διασημότητας που σταδιοδρόμησαν σ' αυτό το επάγγελμα. Ο έγγονος του Τολστόϊ, ο Σέργιος, είναι κι' αυτός γιατρός στο Παρίσι, επίσης κι' ο έγγονος του Ιουλίου Βέρν. Κανένα από τα παιδιά ή τα εγγόνα του Ζωρζ Ντυαμέλ δεν ασχολήθηκε με την λογοτεχνία. Κι' αυτοί προτίμησαν την ιατρική. Παρατηρείται, πραγματικά, χωρίς να υπέρχει εξήγηση, ότι υφίσταται στενός δεσμός μεταξύ της λογοτεχνίας ή της τέχνης γενικά, και της ιατρικής. Ο Άντρέ Μπερτόν είχε σπουδάσει γιατρός, ο καθηγητής της χειρουργικής Μοντόρ μπήκε στη Γαλλική Ακαδημία με την ιδιότητα του συγγραφέα και το ίδιο επανελήφθη με τον γιατρό Παστέρ Βαλλερύ-Ραντό. Ο Άντρέ Σουμπιράν, που είναι επιτυχημένος μυθιστοριογράφος, άσκει το ιατρικό επάγγελμα. Τέλος, ο ήθοποιος Πιέρ Μπερτόν πήρε πτυχίο ιατρικής.

Μεταξύ των παιδιών των μεγάλων συγγραφέων, υπάρχουν και μερικά που δεν περιφρόνησαν το επάγγελμα του πατέρα τους (αν και η πλειοψηφία στρέφεται άλλοι). Και έχουμε πρώτα-πρώτα τους Αλέξανδρους Δουμά, πατέρα και γιό, τον Θεόφιλο Γκατιέ και την Ιουδήθ Γκατιέ, τον Αλφόνς Νταντέ και τον Λεόν Νταντέ. Σήμερα ο Κλώντ Μωριάκ, γιός του Φρανσουά Μωριάκ, ζή από την πέννα του. Η Μισέλ Μωρούα, κόρη του Άντρέ Μωρούα, δεν περίμενε τον θάνατο του πατέρα της για να εκδηλωθή. Η κόρη του Άντρέ Σαμσόν, η Φρεντερικ Έμπράρ, μολονότι ήθοποιός, άρχισε να επιδίδεται κι' αυτή στη λογοτεχνία. Η Εύα Πώλ Μαργκερίτ και η Πώλ Άνρι Μπορντώ, έχουν κολλήσει, δίπλα στο δι-

ΟΛΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΛΟΓΙΚΑ-ΕΞΥΓΝΑ

Τί πρέπει νά ἀνακαλύψουν οἱ γονεῖς

Οἱ πῶς μεγάλοι εὐεργέτες στὴν ἀνθρωπότητα εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς βοηθοῦν νά ἀποκτήσωμε εὐρύτερες γνώσεις καὶ νά καταλάβωμε τὸν κόσμο γύρω μας. Οἱ πῶς σπουδαῖοι πρέπει ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς νά εἶναι οἱ γιατροὶ ποὺ μᾶς ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὶς ἀσθένειες καὶ οἱ ψυχολόγοι καὶ παιδαγωγοὶ ποὺ βοηθοῦν νά κατανοήσωμε τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Ζάν Πιαζέ, ὁ διάσημος Ἑλβετὸς ψυχολόγος, ποὺ ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ του στὴν ἐρευνα γιὰ τὸ παιδί, τὴν ψυχολογία του καὶ τὸν πνευματικὸ του κόσμο, πρέπει νά θεωρηθῇ σήμερα σὰν ἕνας μεγάλος εὐεργέτης.

— Ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ, λέγει ὁ Ἑλβετὸς ἐπιστήμων, εἶναι σήμερα μιὰ ἐπιστῆμη πολὺ σπουδαία γιατί ἐπιτρέπει στοὺς γονεῖς νά καταλάβουν τὰ παιδιά τους καὶ νά τὰ βοηθήσουν γιὰ νά ἀυξηθῇ ἡ νόση τους καὶ νά πλουτισθῇ ὁ συναισθηματικὸς κόσμος.

Τὸ πῶς σπουδαῖο, ποὺ κατὰ τὸν δόκτορα Πιαζέ πρέπει νά ἐπιδιώκουν οἱ γονεῖς καὶ οἱ δασκαλοὶ, εἶναι ἡ ἰσορροπία καὶ ἡ ὑγεία τοῦ παιδιοῦ. Ὁ Ἑλβετὸς ἐπιστήμων, ὁ ὁποῖος εἶναι τώρα 63 χρονῶν, εἶπε ὅτι ἔχει ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ του στὴν παρακολούθηση καὶ ἐρευνα τοῦ παιδιοῦ καὶ εἶναι περήφανος γιατί μπορεῖ καὶ ἐκπληρώνει αὐτὸ τὸ καθήκον. Ὑποστηρίζει ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νά βοηθήσουν τὰ παιδιά τους νά ἀναπτύξουν τὴ νόση τους, νά γίνουν καλύτερα καὶ νά ἀποκτήσουν ἑνωρὶς πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ προσόντα.

Ὁ διάσημος καθηγητῆς λέει:

— Κάθε παιδί μπορεῖ νά ἔχῃ τὸ κατάλληλο περιβάλλον γιὰ νά ἀναπτυχθῇ. Χρειάζεται νά προσέξουν ἰδιαίτερως οἱ γονεῖς. Τὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι ἕνας ἀπλὸς καθρέφτης, μιὰ πλάκα ποὺ καταγράφει καὶ προσδευτικῶς ἀφομοιώνει σὰν ἀντίγραφα καὶ ἀποδίδει μετὰ τὴν πραγματικότητα. Τὸ παιδί, κατ' ἀρχήν, δὲν μπορεῖ νά βγάλῃ συμπέρασμα γιὰ τίποτα.

κό τους, καὶ τὸ μικρὸ ὄνομα τοῦ διασήμου πατέρα τους. Ἡ μυθιστοριογράφος Σολάνζ Πασκεράλ εἶναι κόρη τῆς δούκισσας ντε λα Ροσφοκώ. Καὶ εἶναι ἡ μόνη περίπτωση μιᾶς καὶ κόρης συγγραφέων. Ἡ κόρη τῆς Κολέτ ποτὲ δὲν ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμία νά γράφῃ ἑστῶ καὶ μιὰ μόνο γραμμὴ, τὸ ἴδιο καὶ ἡ κόρη τῆς πριγκίπισσας Μπιμπέσκο. Ἐνῶ ἡ Λυζιάν Σορά-Μπερνάρ, ἡ ἐγγονὴ τῆς μεγάλης Σορά, εἶναι μυθιστοριογράφος καὶ δημοσιογράφος.

Μόνο ἡ λογικὴ τὸ δυσκολεύει νά καταλάβῃ μερικὰ πράγματα. Ὄταν ὅμως τὸ παιδί, ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ, ἀναπτύσσεται, αὐτὸ γίνεται κατὰ στάδια. Ὄταν μεγαλώσῃ μερικὰ χρόνια, ὅταν ἀρχίσῃ νά προχωρῇ στὸν τομέα τῆς γνώσεως, μαθαίνει κάθε τι καινούργιο, μὲ αὐτὴ τὴ σταδιακὴ διαδοχὴ. Πρῶτα, διδάσκεται τὴν πρόσθεση καὶ κατόπιν τὴν ἀφαίρεση. Τότε, ἀρχίζει καὶ μαθαίνει νά συντηρῇ τὰ ἀντικείμενα, νά ἀνακαλύπτῃ, νά εἰκονογραφή καὶ νά ὀρμᾷ πνευματικὰ.

Ἡ πρώτη περίοδος αὐτῆς τῆς ὀριμότητος τοῦ παιδιοῦ διαρκεῖ μέχρι τὸ δεύτερο ἔτος. Ἡ περίοδος αὕτη, λέγει ὁ Ἑλβετὸς ἐπιστήμων, εἶναι κινητικὴ. Τὸ παιδί ὑποχρεώνεται νά ὀργανώσῃ τὸ πραγματικὸ, ἀλλὰ δὲν ἔχει γλῶσσα καὶ τὰ πάντα ὑπόκεινται στὸν νόμο τῆς κινήσεως. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, τὰ παιδιά εἶναι ἀεικίνητα. Τὸ περιβάλλον του εἶναι στατικὸ καὶ τὸ παιδί θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του σὰν ἕνα ἀντικείμενο μέσα στὰ ἄλλα.

Ἀπὸ δύο ὥς ἑπτὰ χρονῶν, τὸ παιδί μπαίνει σὲ μιὰ συμβολικὴ λειτουργία. Δηλαδή, ἔχει τώρα τὴ γλῶσσα του, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ὅλες τὶς ἐνδείξεις, τὸ σχέδιο, τὴ μίμηση, τὸ παιχνίδι κ.λ.π. Αὐτὸ τὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο προετοιμάζει τὸ ἐπόμενο, τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει ἀπὸ ἑπτὰ ἕως 11 χρονῶν. Εἶναι τὸ μεγάλο στάδιο τῶν συγκεκριμένων ἐνεργειῶν. Τὸ παιδί ἀποκτᾷ συνείδηση τοῦ μέτρου καὶ τῆς ποσότητος. Ἀρχίζει καὶ σκέπτεται, ἔχει ἐντυπώσεις, περιγράφει καταστάσεις. Τὸ ὑπόλοιπο στάδιο ἀπὸ 11—15 χρονῶν εἶναι τὸ στάδιο τῶν λεγομένων *τ υ π ι κ ῶ ν ἐ ν ε ρ γ ε ι ῶ ν*. Προετοιμάζει τὸ παιδί γιὰ νά ἀντιμετωπίσῃ τὴ ζωὴ.

Ἀπὸ ὅσα ἐξήγησε ὁ Ἑλβετὸς ἐπιστήμων, κάθε παιδί εἶναι ὑποχρεωμένο νά περάσῃ ἀπὸ ὀρισμένο στάδιο καὶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ προετοιμάζει τὸ ἔδαφος γιὰ τὸ ἄλλο. Βέβαια, ἔχουν σημειωθῇ ὀρισμένες ἐξελίξεις καὶ τὸ παιδί θὰ μπορέσῃ νά προχωρήσῃ ἀποτελεσματικότερα καὶ ταχύτερα. Αὕτη τὴν τελευταία ἀποψη τῆς ἀλματώδους ἐξελίξεως καὶ ὀριμότητος τοῦ παιδιοῦ τὴν ὑποστηρίζουν οἱ Ἀμερικανοὶ παιδαγωγοί. Ὁ δόκτωρ Πιαζέ συμφωνεῖ ὅτι μπορεῖ νά ἐπιταχυνθῇ ἡ διανοητικὴ τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ ἐντυπωσιακὲς ἐξελίξεις δὲν εἶναι δυνατὸν νά περιμένωμε. Μερικὰ πράγματα γιὰ νά τὰ καταλάβῃ ἕνα παιδί, πρέπει νά περάσῃ ἀπὸ ὀρισμένα στάδια. Δὲν μπορούμε νά τὰ καταργήσωμε ἐντελῶς.

— Οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦν νά διαμορφωθοῦν σὲ μιὰ μέρα, λέει ὁ δόκτωρ Πιαζέ. Κατὰ

τὴν ἔκφραση τοῦ Μπέρξον, ἡ ζάχαρη πρέπει νά πῆξῃ. Καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ χρόνο.

Ὁ Ἑλβετὸς παιδαγωγὸς ὑποστηρίζει ὅτι ὅλες οἱ προσπάθειες τῶν γονιῶν γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ τους, πρέπει νά καταβληθοῦν στὰ πρῶτα πέντε χρόνια. Αὐτὸ τὸ στάδιο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς νοήσεως εἶναι ἀποφασιστικόν. Μποροῦν καὶ νάκουν παρατηρήσεις καὶ ἔχουν ἕνα περιθώριο ἐξελίξεως πνευματικῆς πολὺ μεγαλύτερο. Οἱ γονεῖς δὲν θὰ πρέπει νά τὰ ἀφήνουν μόνα, νά εἶναι οἱ ἴδιοι ἀδιάφοροι ἀπέναντί τους, ἀλλὰ ἀντιθέτως, νά τοὺς δημιουργοῦν ζητήματα καὶ νά προκαλοῦν τὴν νοητικότητά τους.

Δυστυχῶς, οἱ περισσότεροὶ παιδαγωγοὶ καὶ ψυχολόγοι δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν ἀποψη αὕτη, ἔχουν τὴ γνώμη ὅτι στὰ πρῶτα πέντε χρόνια τὸ παιδί πρέπει νά ἀφήνεται ἐντελῶς ἐλεύθερο νά ἀποκτᾷ τὴ δική του ἐμπειρία. Αὐτὸ ὅμως εἶναι λάθος, τονίζει ὁ δόκτωρ Πιαζέ. Τὸ παιδί μπορεῖ καὶ σκέπτεται καὶ ὅσες περισσότερες τὸ παραστάσεις τοῦ δόσουμε, ὅσο περισσότερα τὸ βοηθήσωμε νά γνωρίσῃ πρόσωπα καὶ πράγματα, τόσο τὸ καλύτερο γι' αὐτό. Θὰ εἶναι πῶς ὅμοιο ἀπὸ τὰ ἄλλα παιδιά ποὺ ἔχουν ἀφεθῇ στὴν τύχη τους.

Ὁ Ἑλβετὸς παιδαγωγὸς τονίζει ὅτι σημασία γιὰ τὸ παιδί ἔχει ἡ μετατροπὴ τῶν σταθίων αὐτῶν νά γίνῃ τὸ ταχύτερο καὶ νά εἶναι πλήρης σὲ ἐντυπώσεις, παρατηρήσεις καὶ ἐμπειρίες.

Δὲν θὰ ἤθελα νά φθάσω στὸ συμπέρασμα τῶν Ἀμερικανῶν, συνεχίζει ὁ δόκτωρ Πιαζέ, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἀκόμη καὶ μέσα στὴν κοιλία τῆς μητέρας τοὺς εἶναι δυνατόν νά ἀρχίσουν νά ἐκπαιδεύονται. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀληθινόν. Εἶναι ὅμως ἀληθινὸ ὅτι τὰ παιδιά μὲ τὴ συνεχεῖ ἐργασία καὶ μὲ τὴν ὀργάνωση τῆς ζωῆς τους, μποροῦν νά ἀφομοιώσουν μερικὲς ἐντυπώσεις, οἱ ὁποῖες νά γίνουν γνώσεις καὶ ἐμπειρίες. Γιατὶ τὸ παιδί σκέπτεται καὶ τὸ μυαλό του ἐργάζεται. Αὐτὸ μᾶς λέει ἡ ἐπιστῆμη, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν θέλουν νά τὸ ἀναγνωρίσουν οἱ γο-

νεῖς. Βλέπουν τὸ παιδί κάτω ἀπὸ ἕνα διαφορετικὸ πρίσμα καὶ τὸ θεωροῦν ἄλλο τῶν πάντων, χωρὶς νά εἶναι.

Ὁ δόκτωρ Πιαζέ πιστεύει ὅτι τὰ παιδιά ἔχουν μιὰ ἀρχικὴ σκέψη καὶ ὅτι ὅσο πῶς γρήγορα τὸ ἀντλήφθουν οἱ γονεῖς, τόσο τὸ καλύτερο γιὰ τὸ παιδί. Γιατὶ θὰ παρακολουθήσουν τὴ σκέψη του καὶ θὰ προσπαθήσουν νά τὸ ἐνισχύσουν καὶ νά τὸ καταλάβουν.

— Τὸ παιδί, κατὰ τὴ γνώμη μου, λέει ὁ δόκτωρ Πιαζέ, μπορεῖ νά ἀρχίσῃ ἕνα διάλογο σὲ ὁποιαδήποτε ἡλικία. Ἀλλὰ ἡ ἀντίληψη τῶν γονιῶν πρέπει νά εἶναι ἀνεπτυγμένη γιὰ νά τὸ καταλάβουν καὶ γιὰ νά ἐρμηνεύσουν τὶς ἐπιθυμίες του. Αὐτὸ εἶναι τόσο βασικόν, ὥστε δὲν θὰ θεωροῦσα ὡς ὑπερβολικὴ νά ὑποστηρίξω ὅτι θὰ καθορίσῃ σὲ μεγάλο βαθμὶ ἀργότερα τὶς σχέσεις μεταξὺ παιδιοῦ καὶ γονέων καὶ θὰ συντελέσῃ ὥστε νά δημιουργηθῇ κατάλληλο κλίμα.

Ὁ Ἑλβετὸς ἐπιστήμων προσθέτει ὅτι στὴν ἐπικοινωνία μας μὲ τὸ παιδί, τὰ πάντα ἔχουν μιὰ ἐννοια καὶ τίποτα δὲν εἶναι ἀνεξήγητο. Τὸ παιδί ἀποκαλύπτει διαρκῶς τὸν ἑαυτό του, μὲ τὸν τρόπο του. Ἐκεῖνο ποὺ περιμένει ἀπὸ τὸ γονιό, εἶναι νά προσπαθῇ νά τὸ καταλάβῃ. Γιατὶ, πρέπει νά ἀναγνωρίσῃ κανεῖς ὅτι λίγοι γονεῖς μποροῦν καὶ καταλαβαίνουν τὰ παιδιά τους.

— Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ ψυχολογία τῶν παιδιῶν, τονίζει ὁ κ. Πιαζέ, ἔχει μερικὰ μυστικά. Οἱ γονεῖς ὅμως δὲν ἐνδιαφέρονται νά μάθουν ὀρισμένα στοιχεῖα αὐτῆς τῆς ψυχολογίας καὶ δὲν μποροῦν νά συνεννοηθοῦν μὲ τὰ βρέφη. Νομίζουν πὼς ὅταν μεγαλώσουν τὰ παιδιά, θὰ μπορέσουν νά τοὺς καταλάβουν. Δυστυχῶς, εἶναι πολὺ ἀργά. Τὸ χάσμα ἔχει δημιουργηθῇ. Οἱ γονεῖς ἔκαμαν τὸ πρῶτο βασικὸ λάθος, στήριζόμενοι στὸν ἐγωισμό τους: πίστεψαν ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι τὰ παιδιά τους νά μπορέσουν νά καταλάβουν αὐτοὺς. Ἐνῶ θὰ ἔπρεπε οἱ ἴδιοι νά προσπαθῇ νά καταλάβουν τὰ παιδιά τους.

ΤΟ ΜΕΣΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΙΑΛΛΙΝΟΪΣ ΤΩΝ ΗΠΑ

Υπό HUGH LIVIGSTON, Επιθεωρητοῦ Δημοσίων Σχολείων

Τὸ μέσον Σχολεῖον δύναται νὰ στηρίξη τὰς ἀξιώσεις τῶν ὑποστηρικτῶν του;

Αὐτὸ τὸ ἄρθρο προβάλλει μερικὰς προτάσεις καὶ ἰδέας αἱ ὁποῖαι φαίνεται νὰ ὑποδηλώνουν ὅτι τὸ μέσον Σχολεῖον τὸ ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ τὰς τάξεις, ἔκτιν ἐβδόμην καὶ ὀγδόην δύναται νὰ εἶναι ἕνας σπουδαῖος ὁργανισμός. Ὅμως δὲν προτίθεται νὰ προσθέσῃ κάτι παραπάνω εἰς τὴν ὁργάνωσιν τοῦ μέσου Σχολείου. Εἰς τὰ χέρια ἐνὸς ἱκανοῦ προσωπικοῦ, ἕνα ὁργανωμένο σχέδιο ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἐπιτυχὲς ἐὰν τὸ προσωπικὸν πιστεύει εἰς αὐτό. Ὁ ἀρθρογράφος πιστεύει ὅτι τὸ μέσον Σχολεῖον ἐξυπηρετῶντας μερικὰς ἐνώσεις τάξεων, ἥτοι σέμπτης, ἑκτῆς, ἐβδόμης καὶ ὀγδόης ἡμπορεῖ νὰ προσφέρῃ ἕνα ἀνώτερον πρόγραμμα ἐὰν ὁ Διευθυντὴς καὶ τὸ προσωπικὸν ὑποστηρίζουν μιὰ τέτοια κίνησιν.

Δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐπιζήσῃ ὁ θεσμὸς τοῦ μέσου Σχολείου εἰς τὰ χέρια προσώπων τὰ ὁποῖα δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀξίαν του ἢ τοῦλάχιστον δὲν εἶναι πρόθυμα νὰ ρυθμίσουν ἀντικειμενικὰ τὰ ἀποτελέσματα ἐνὸς τέτοιου προγράμματος.

Ἡ ἀμερικανικὴ ἐκπαιδευτικὴ ἔχει ὑποβληθῇ εἰς ἀναριθμήτους ἐκπαιδευτικὰς κινήσεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν μικρὰ ἱστορία της. Ἡ ῥοπὴ νὰ βλέπωμε «τὸ νέον» αὐτομάτως ὡς καλύτερον ἔχει ὀδηγήσει εἰς τὴν ἐξακριβώσιν καὶ διατύπωσιν πολλῶν μελετῶν, σχεδίων καὶ προγραμμάτων καὶ ἔχει χαράξει τὴν πορείαν τοῦ μέλλοντος.

Οἱ ὑποστηρικταὶ τῶν πολλῶν αὐτῶν κινήσεων εἶχαν καταστήθῃ θερμοὶ εἰς τὴν ἐξάλωσιν τῶν ἰδεῶν των μὲ ἀποτέλεσμα αἱ κινήσεις των νὰ ἀποκότουν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ὁπαδοὺς μέχρις ὅτου ἐμφανισθῇ ὁ ὁργανισμὸς τοῦ μέσου Σχολείου. Ὅταν ἡ ἐξάλωσις τῶν ἰδεῶν ὁργανωθῇ, χάνει πλέον τὴν ἐπαγγελματικὴ ἀκαιριότητα καὶ ἀρχίζει νὰ ἐκτελεσθῇ ἀκριβῶς, ἡ γνώμη ἐνθαρρύνεται καὶ φθάνει εἰς τὸ τέμα, χρησιμοποιεῖται δὲ ἡ ἀκολουθεῖται ἡ ἰδιαίτερα ἰδέα ἢ τὸ πρόγραμμα. Χρειάζεται περισσότερη ἰσχὺ νὰ πάρῃ ὁ ὁργανισμὸς τοῦ μέσου Σχολείου, ἀλλὰ ἡ γρήγορη διάδοσις του καθιστᾷ σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ἀλλάξῃ ἢ νὰ προσδιορίσῃ τὴν πορείαν του. Πολλὰ τῶν νέων «κινήσεων», δὲν εἶναι ἀρκετὰ δοκιμασμένα εἰς τὴν πράξιν μὲ ἀποτέλεσμα ἡ γνώσις μας νὰ εἶναι κάπως γενικὴ.

Παραδεχόμεθα ἕνα νέο πρόγραμμα καὶ ἀργότερα ἀπορρίπτουμε αὐτό, ἐπιστρέφοντας εἰς τὴν πρώτην σειρά τῆς πράξεως.

Μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν προσδιορίζεται ἡ βελτιώνεται τὸ πρόγραμμα εἰς τὸ φῶς τῆς ἀποδείξεως, ἡμεῖς ἡμεῖς περισσώτερον διατεθει-

μένοι νὰ ἐπιστρέψωμε εἰς «τὸ παλαιὸν» παρὰ νὰ προσπαθῶμε εἰς κάτι ἄλλο «νέον».

Ὁ ὁργανισμὸς τοῦ μέσου Σχολείου ψυχολογικῶς εἶναι κατὰ φύσιν.

Ἡ ψυχολογικὴ κίνησις γίνεται καταφανὴς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μέσου Σχολείου. Ἡ κίνησις ἀρχισε μὲ μιὰ μετριοπαθῆ ἐπιβεβαίωσιν ὅτι κάτω ἀπὸ ὁρισμένας συνθήκας τὸ μέσον Σχολεῖον ἐξυπηρετῶντας μερικὰς τάξεις μεταξὺ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου (PRIMART SCHOOL) καὶ τοῦ Γυμνασίου (HIGH SCHOOL) ἡμπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ χρησίμη ὁργάνωσις. Ποικίλοι συνδυασμοὶ τάξεων ἀπὸ τῆς τετάρτης μέχρι τῆς ὀγδόης ἐπρότάθησαν. Αἱ περιφέρειαι ὅπου τὸ σχέδιον τὸ πρῶτον ἐδέχθησαν, δὲ ἐφήρμοσαν ποικιλοτρόπως. Δὲν ὑπῆρχε κοινὴ διαμόρφωσις θεμάτων ἢ ὁποῖα προεκάλεσε τὴν παραδοχὴν τοῦ προγράμματος.

Πολλὰ περιφέρειαι ἥδη εἶχαν τετραετοῦς φοιτήσεως Γυμνάσια, ἔτσι ἡ βασικὴ ἀλλαγὴ ἦταν νὰ συμπεριλάβουν πέμπτην καὶ ἕκτη τάξιν εἰς τὸν τύπον τοῦ κατωτέρου Γυμνασίου (JUNIOR HIGH SCHOOL). Ἡ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις προχωρῶντας διὰ μέσου πολλῶν προτάσεων σχεδίων κατέληξε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ κατωτέρον Γυμνάσιον δὲν εἶχε τελικὰ κατορθώσει πολλοὺς ἀπὸ τοὺς σκοποὺς του. Τοῦτο συνέβη διότι τὸ πρόγραμμά του δὲν ἀναπροσαρμοσθῆκε εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Καταργεῖται ἡ ἐνάτη τάξις.

Εἰς πολλὰς περιφέρειας μὲ κατώτερα Γυμνάσια τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν τρεῖς τάξεις ἥτοι ἐβδόμη, ὀγδόη καὶ ἐνάτη, ἡ ἐνάτη τάξις καταργήθη. Ἐκτοτε αὕτη ἡ τάξις ἦταν ἕνα ἔτος γιὰ γυμνασιακὴ προετοιμασίαν. Ἡ ὑπαρξὶς τῆς ἐνάτης τάξεως ἐπέβαλε περιορισμοὺς εἰς τὸ γενικὸν πρόγραμμα ὅλων τῶν τάξεων. Εὐνόητον εἶναι ὅτι εἰς ἕνα Σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κανεὶς περιορισμὸς εἰς τὸ πρόθυμον προσωπικὸν προκειμένου νὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἰδέας του μὲ ἔμπνευσιν καὶ εὐφροσύνη. Πολλὰ καλὰ σκέψεις εἶχαν ἀπορριφθῇ μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι «δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ πρόγραμμάς». Ἡ ἀκαμψία αὕτη εἰς τὸ πρόγραμμα ὠφέλητο εἰς τὴν παρουσίαν τῆς ἐνάτης τάξεως. Εἰς πολλοὺς λότρεις τοῦ μέσου Σχολείου ἐγένετο καταφανὲς ὅτι ἡ ἐνάτη τάξις ἔπρεπε νὰ καταργηθῇ. Ἔως τώρα δὲν ὑπάρχει σύμφωνος γνώμη ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ μέσου Σχολείου.

Αἱ ἐπόμεναι ἀρχαὶ πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τὴν βάση εἰς πολλὰ προγράμματα τοῦ μέσου Σχολείου, τὰ ὁποῖα μόνις τώρα ἐμφανίζονται. Ἡ ἰσχὺς των θὰ ρυθμίζεται προσεκτικὰ εἰς ἐκάστην περιφέρειαν ἢ ὁποῖα πειραματίζεται μὲ τὴν ἰδέαν αὕτη. Δὲν εἶναι ὅλαι αἱ ἀρχαὶ ἰσῆς ἀξίας ἢ σπουδαιότητος εἰς ἐκάστην περιφέρειαν καὶ εἰδικοί παράγοντες μέσα εἰς μίαν ὁρισμένην περιφέρειαν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερέχουν εἰς μίαν ἢ εἰς περισσοτέρας ἀπὸ τὰς βασικὰς ἀρχάς.

Αἱ σπουδαιότεραι βασικαὶ ἀρχαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) Ὑπάρχει ἕνα ὁρισμένον στάδιον ἀναπτύξεως τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται προεφηβικὴ ἡλικία. Αὕτη δημιουργεῖ εἰδικὰ προβλήματα καὶ χρειάζεται εἰδικὸς προγραμματισμὸς τῶν σχολείων ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰ παιδιὰ αὐτῆς τῆς ἡλικίας.

2) Διαρκούντος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 20οῦ αἰῶνος, αὐτὸ τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεως περιελάμβανε παιδιὰ ἡλικίας 13 ἕως 15 ἐτῶν. Ὅμως πρόσφατη ἔρευνα μαρτυρεῖ ὅτι οἱ μαθηταὶ ὁρμάζουν σωματικὰ, συναισθηματικὰ καὶ διανοητικὰ τοῦλάχιστον ἕνα ἔτος ἐνωρίτερον ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὸ παρελθόν. Αὕτη ἡ ἔρευνα ὑποδεικνύει ὅτι ὁ μαθητὴς τῶν 15 ἐτῶν εἶναι τώρα σημαντικὰ διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν μαθητὴν τῶν 13 ἐτῶν.

3) Ἡ ἐνάτη τάξις εἶναι ἕνα ἔτος τοῦ Γυμνασίου καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ εἰδικὰ ἀπαιτήσεις διδασκαλίας. Αὗται αἱ ἀπαιτήσεις ἔρχονται ἀντιμέτωποι πρὸς τὰς ἐξερρηνητικὰς δοκιμασίας καὶ ἡμποροῦν νὰ ἐπιλύωνται καλύτερα εἰς τὰς τάξεις τοῦ Γυμνασίου.

4) Πολλὰ σχολεῖα παρὰ τὰς ἀξιεπαίνους προσπάθειάς των, συχνὰ δοκιμαζοῦν προβλήματα διαρθρώσεως μεταξὺ ἐνάτης τάξεως εἰς τὸ κατώτερον Γυμνάσιον (JUNIOR HIGH SCHOOL) καὶ τῆς δεκάτης τάξεως εἰς τὸ ἀνώτερον Γυμνάσιον (SENIOR HIGH SCHOOL). Τοποθετῶντας τὴν ἐνάτην τάξιν τὸ ἀνώτερον Γυμνάσιον λύνεται τὸ πρόβλημα.

5) Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ προγράμματος τοῦ προεφηβικοῦ σπουδαστοῦ εἶναι πλέον καταφανεῖς εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ μέσου Σχολείου. Σκοπὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι μίαν προετοιμασίαν γιὰ τὸ Γυμνάσιο. Μᾶλλον ἀποστολὴ αὐτοῦ εἶναι νὰ κάμῃ καὶ καλὰ νὰ κάμῃ τὴν φάσιν δύο γενικῶν προγραμμάτων μορφώσεως.

6) Ἡ πρόσφατη ἐπιτάχυνσις εἰς τὰ προγράμ-

ματα τῶν πλείστων ἐκπαιδευτικῶν θεμάτων ἀπαιτεῖ μεγαλύτερα ἀλλαγὰ εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν γιὰ ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια, βιβλιοθήκας, κέντρα ξένων γλωσσῶν κ.λ.π. γιὰ τὸ πρόγραμμα τῶν τάξεων πέμπτης, ἑκτῆς, ἐβδόμης καὶ ὀγδόης. Ἀφοῦ τὸ μέσον Σχολεῖον παθάνει νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἕναν μεγαλύτερον ἀριθμὸν σπουδαστῶν ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ προγράμματος πρέπει νὰ εἶναι περισσότερο ἐφοδιασμένος γιὰ μεγαλύτεραν ἐντύπωσιν καὶ ἀπόδοσιν.

7) Μία πρόσφατη ἐπαφὴ μὲ μίαν ποικίλη κοινωνικῶν, οικονομικῶν καὶ ἐθνικῶν προγραμμάτων εἶναι ὠφέλιμη γιὰ ὅλους τοὺς σπουδαστάς. Ἐφ' ὅσον τὸ μέσον Σχολεῖον πρόκειται νὰ ἔχῃ μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἐγγεγραμμένων, δίδεται μεγαλύτερα εὐκαιρία γιὰ ποικίλα τοῦ προγράμματος.

Αὗται αἱ ἀρχαὶ φανεροῦν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ ἕνα πρόγραμμα μέσου Σχολείου τὸ ὁποῖον μοναδικὰ ἐξυπηρετεῖ τὴν προεφηβείαν. Ἡ κίνησις τοῦ μέσου Σχολείου θέλει πολλοὺς ὑποστηρικτὰς γιὰ νὰ ἱσπεύσῃ τὸ κύμα τοῦ μέλλοντος. Χωρὶς ὁπαδοὺς δὲν ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε. Κάθε ἐκπαιδευτικὴ κίνησις εἰς τὴν ἐφαρμογὴν της εἶναι δυνατόν νὰ παραμορφωθῇ. Ἀκόμη μεγαλύτερος κίνδυνος παραμορφώσεως καὶ ὑπερβολῆς ἀξιώσεων ὑπάρχει εἰς τὸ ὄνομα τῆς κινήσεως.

Τὸ τελευταῖον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εἰπωθῇ γύρω ἀπὸ τὸ μέσον Σχολεῖον εἶναι ὅτι φαίνεται πὼς εἶναι ἕνας ὁργανισμὸς ποὺ ἀφορᾷ μίαν ὁμάδα σπουδαστῶν ἡλικίας 11 ἢ 12 ἕως 14 ἐτῶν τῶν ὁποίων αἱ μορφωτικαὶ καὶ αἱ σωματικαὶ ἀπαιτήσεις θέτουν αὐτοὺς χωριστὰ ἀπὸ μεγαλύτερα καὶ μικρότερα παιδιὰ. Τὸ σπουδαιότερον τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ εἰπωθῇ εἶναι ὅτι ὑπάρχει ἀπόδειξις ὅτι ἕνα σοβαρὸ καὶ ἐπαδέξιο προσωπικὸν δύναται νὰ ἐπινοήσῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ ἕνα ἐξαιρετικὸν πρόγραμμα γιὰ τὰ παιδιὰ αὐτῆς τῆς ἡλικίας. Ὁ σκελετὸς τοῦ προγράμματος θὰ γίνεταί σαφὴς διὰ μέσου προσεκτικῆς περιγραφῆς τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν καὶ διὰ μέσου τῆς ἐκτιμῆσεως τῶν ἐξελίξεων.

Οἱ φίλοι τοῦ μέσου Σχολείου ἡμποροῦν καλύτερα νὰ βοηθήσουν τὰ παιδιὰ συμβάλλοντες εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάπτυξιν, ἀποφεύγοντας παραλόγους ἀξιώσεις καὶ συγκρατώντας τὴν ὁργάνωσιν ἕως ὅτου ἡ κοινὴ γνώσις δείξῃ ὅτι εἴμεθα εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον. Τότε θὰ ὑπάρχῃ ἀκεκτὸς χρόνος νὰ ὁρισθῇ ὡς ἰδιαίτερον Σχολεῖον.

τὸ συμφέρον τῆς οἰκογενείας, εἰς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος, εἰς τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους μας. Ὁφείλομεν διὰ τῶν μέσων αὐτῶν νὰ κτυπήσωμεν καίρια τὴν ἀθείαν, τὸν κομμουνισμόν, τοὺς ἐχθροὺς τῆς οἰκογενείας μας, τῆς θρησκείας μας καὶ τῆς πατρίδος μας. Σεῖς δὲ οἱ διδασκόμενοι, σεῖς οἱ μαθηταί, σεῖς αἱ ἐλπίδες τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος, τὰ ὑψηλὰ προσδοκώμενα ἰδανικὰ καὶ αἱ μεγάλαι ἐλπίδες τοῦ γένους μας ἀπείρα δύνασθε νὰ ἀντλήσετε διδάγματα ἐκ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τὴν ζωὴν καὶ τὴν πολιτείαν δλόκληρον. Σκοπὸς σας ἄς εἶναι πάντα τὸ συμφέρον τοῦ τρισυποστάτου πνεύματος τοῦ γένους μας θρησκεία - πατρίδα - οἰκογένεια. Μέσα σας ἄς εἶναι μέσα ἀγνὰ ἔθνη, ἀθησκαιμένα, ἀπορρέοντα καὶ καταλήγοντα ἐκ τοῦ βίου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἄς ἐκλείψῃ ἀπαξ διὰ παντὸς ὁ ἐκλυτός βίος ἐκ τῆς φυλῆς μας. Τρεῖς ἄς εἶναι οἱ δρόμοι τῆς μαθητικῆς σας ζωῆς. Ὁ δρόμος πρὸς τὴν οἰκονομίαν, τὸ σπῆτι, τὴ μελέτη, τὴ φρόνησι, ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἀνωτερότητα, καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὸ σχολεῖο πρὸς τὴν γνῶσιν, πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὰ ἰδανικὰ τῆς φυλῆς. Ἄς μὴ μᾶς πτοοῦν καὶ θυσοῖαι ὅταν χρεωσθῇ διὰ τὸν ὑψηλὸν μας σκοπὸν. Ἄς φροντίσωμεν ὅσον ὑψηλὰ ἀξιώματα καὶ ἂν ἀναλάβωμεν νὰ μὴν ξεχνᾶμε ποτὲ οἱ μὲν τοὺς τρεῖς φωστῆρας τῆς ἐκκλησίας μας, οἱ δὲ τὰς τρεῖς μητέρας αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ σταματήσωμε ἐδῶ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὰς ὁποίας δυστυχῶς οἱ δεσμοὶ παιδείας - θρησκείας - πατρίδος εἶχον ἐπικινδύνως χαλαρωθῇ καὶ τότε ἡ ἐθαίνομεν πρὸς τὸ ἀγνωστον μὲ συνέπειαν τῆς ἀγνοίας τὴν καταστροφὴν ἢ ἐξαλαφρώναμεν τοὺς ὑφισταμένους δεσμοὺς τῆς ἠθικῆς μὲ συνέπειαν τὸν ἐκτροχιασμόν καὶ τὴν ἄνευ σκοποῦ, ἄνευ δεσμῶν πορείαν.

Ἡ τόνωσις τῶν συνδετικῶν νημάτων τῶν ὑψηλῶν ὁρῶν πατρίς - θρησκεία - οἰκογένεια, ἦτο κατὰ τὸ ἀπόλυτον σωστικὸν καὶ τώρα ὁμιλοῦντες περὶ ἐορτῆς Τριῶν Ἱεραρχῶν θαρρῶ καὶ πιστεύω ὅτι ἔχομεν ἀπόλυτον ἐπίγνωσιν

τῶν σκοπῶν τῆς ἐπιδιώξεώς μας. Ἡ σημερινὴ ἐορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι ἓνα ὁρόσημον διὰ τὸ μέλλον. Διὰ τῆς μεγάλης ταύτης ἐορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καθιερώθη νὰ ἐξυμνοῦνται αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ προτερήματα τῶν ἀρετῶν, νὰ παρακινούνται δὲ οἱ νέοι πρὸς περαιτέρω πρόοδον ἢ ἢ νεολαία μὲν τῆς σήμερον νὰ ἐπιδόθῃ ἀπερίσπαστος εἰς τὴν κατὰκτησιν τῆς γνώσεως, τοῦ μεγαλείου τῆς ἀρετῆς. Οἱ δὲ διδάσκοντες εὐρίσκουν τύπους ἀρμόζοντας οὕτως εἰπεῖν ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐλεύθεροι θὰ γαλουχήσουν τὰ εὐπλάστα ἀγνὰ νεῖα καὶ θὰ μεταλαμπαδεύουν εἰς τὰς γενεὰς τῶν ἐπερχομένων τὰ σοφὰ διδάγματα, τὰς ὑπερόχους ἀρετὰς καὶ τὰ ἀσύλληπτα παραδείγματα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἡ ἐορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐπιτρέψατέ μου νὰ εἶπω ὅτι θὰ ἔδει νὰ κληθῇ οὐχὶ ἀπλῶς ἐορτὴ τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ ἐορτὴ τῆς Ἑλλάδος, τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν. Διότι: Αἱ ρίζαι τῆς σοφίας τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν γῆν, τὴν γῆν τῆς σοφίας κατ' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους. Ὁ κορμὸς τῆς σοφίας τῶν ἀποτελεῖ τὸν χριστιανισμόν ὅστις ἀνεπερώθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα βρῆκεν φιλοξενίαν. Οἱ δὲ κλάδοι τῆς σοφίας τῶν ἀποτελοῦν τὰς ἀρετὰς τῆς φιλοπατρίας, τῆς φιλοξενίας, τῆς καλωσύνης, τῆς ἀγάπης, τοῦ σεβασμοῦ, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς ὑπακοῆς, τῆς παιδείας, ἀπάσας γνησίως ἑλληνικὰς ἐξ Ἑλλάδος Ἑλλήνων προερχομένας καὶ εἰς χριστιανισμόν Ἑλλήνων ἀπορρέουσας. Τὸ δὲ δλοκληρωμένον διδάγμα τῆς σημερινῆς μας ἐορτῆς εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν οἰκονομίαν, πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὴν θρησκείαν. Ἐναγκαλισθέντες ἅπαντες διδάσκοντες, διδασκόμενοι καὶ σῶμας ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος τὴν σημερινὴν ἐορτὴν ἐσόμεθα ἅπαντες βέβαιοι ὅτι θὰ δημιουργήσωμεν τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν, τὴν ἑθνικὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν, τὴν χριστιανικὴν ἑθνικὴν, ἑλληνικὴν οἰκονομίαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν τριῶν σήμερον ἐορταζομένων φωστῆρων τῆς ἐκκλησίας μας, τῶν ὁποίων βοήθειαν ἐπικαλούμεθα δι' ἅπαντας ἡμᾶς.

ΧΑΡ. ΚΟΤΡΗΣ

Προβλήματα συνεργασίας Σχολείου—Οἰκογενείας

Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΑΠΕΙΘΑΡΧΗΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Συμβουλές πρὸς τὶς μητέρας τοῦ Δρ ΜΠΕΝΖΑΜΙΝ ΣΠΟΚ

Τί πρέπει νὰ εἴμαστε ἀπέναντι στὰ παιδιά μας; Σκληροί, αυταρχικοὶ ἢ ἀνεκτικοί; Τί πρέπει νὰ κάνουμε ὅταν δὲν πειθαρχοῦν;

Τὸ θέμα αὐτὸ ἀφορᾷ ὅλους τοὺς γονεῖς γιατί δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ μὴν ἔχη παράπονο. Κι' ὅμως, κανεὶς δὲν τὸ ἀντιμετωπίζει μὲ μιὰ ἀποτελεσματικὴ μέθοδο γιὰ νὰ φέρῃ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ ἐπιθυμεῖ. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ γίνουν πειθαρχικὰ τὰ παιδιά.

Ὁ διάσημος παιδίατρος καὶ ψυχολόγος τῆς παιδικῆς ἡλικίας δόκτωρ Μπέντζαμιν Σπὸκ, μελέτησε τὸν τρόπο τῆς ἐπιβολῆς πειθαρχίας στὰ ἀπειθαρχητὰ καὶ ἰδοὺ τί μᾶς λέει:

— Μερικὰ ἐντυπωσιακὰ πειράματα ἔγιναν τελευταία γιὰ νὰ καταδειχθοῦν τὰ ποικίλα ἀποτελέσματα τῶν μεθόδων γιὰ τὴν ἐπιβολὴ πειθαρχίας στὰ παιδιά. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔμειναν κατὰ ὁμάδες στὰ σχολεῖα, ὅπῃ τὴν παρακολούθησαν ψυχολόγοι, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν πειράματα. Ἄλλοι ψυχολόγοι, κρυμμένοι, ἔβλεπαν τὶς κινήσεις καὶ τὶς ἐκφράσεις τῶν παιδιῶν καὶ κρατοῦσαν σημειώσεις.

Στὰ παιδιά αὐτὰ εἶσε ἐφαρμοσθῇ διαφορετικὴ μέθοδος πειθαρχίας. Ἡ πρώτη διαπίστωση ποὺ ἔγινε γιὰ τὰ παιδιά, ὅπου ἡ πειθαρχία, ἡ ὁποία ἐφαρμόσθηκε ἦταν αὐστηρή, προκάλεσε ἐντύπωση στοὺς ψυχολόγους, γιατί τὰ παιδιά αὐτὰ εἶχαν χάσει τὴν πρωτοβουλία τους, γρονὸς τὸ ὁποῖο προκάλεσε ἰδιαίτερη ἐντύπωση.

Ἀντίθετα, στὰ παιδιά ποὺ εἶχε ἐφαρμοσθῇ μιὰ μετριοπαθὴς μέθοδος πειθαρχίας, ἡ στάση καὶ ἡ συμπεριφορὰ ἦταν διαφορετικὴ. Τὰ παιδιά ἀνέπτυξαν πρωτοβουλία, σχεδίασαν ὅ,τι κατὰ τὴν γνώμην τους παρουσίαζε ἐνδιαφέρον, συζήτησαν ἐλεύθερα. Ὁ ἐπικεφαλὴς καθηγητὴς τῆς ψυχολογίας δὲν θέλησε νὰ ἐπιβάλῃ τίς ἰδέες του. Ἀπλούστατα, προσπαθοῦσε νὰ διατηρήσῃ τὴν τάξην κατὰ τὴν διάκρισιν τοῦ διαλόγου καὶ ὑπενθύμιζε στὰ παιδιά ὁρισμένους πραγματικότητες ποὺ εἶχαν λησμονήσει.

Ὅταν τελικὰ οἱ δύο ὁμάδες τέλειωσαν τὸ πείραμα, διεπιστώθη ὅτι τὰ παιδιά ποὺ ἀκολούθησαν τὴν δημοκρατικὴν μέθοδον τῆς πειθαρχίας εἶχαν περισσότερα θέματα νὰ συζητήσουν, ἦσαν πὺς δημιουργικὰ, πὺς αὐθόρμητα.

»Πρέπει, λοιπόν, νὰ βγάλωμε συμπεράσματα ἀπὸ τὸ πείραμα, συνεχίζει ὁ δόκτωρ Σπὸκ. Καὶ τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι τὰ παιδιά στὰ ὁποῖα εἶχε ἐφαρμοσθῇ αὐστηρὴ πειθαρχία, δὲν εἶχαν διεξόδους γιὰ τίς ἰδέες τους καὶ γιὰ τίς ἀτομικὰς ἐπιθυμίες. Παρουσίαζαν μιὰ ὁμοιομορφία καὶ ἐγκατέλειπαν τὴν τάξην τους ὅταν ὁ ἀρχηγὸς τους σηκώθηκε νὰ φύγῃ.

Τὰ ἄλλα παιδιά, μὲ τὴν δημοκρατικὴν πειθαρχία, μπορούσαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν τάξην τους ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἦταν ἐκεῖ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο τύπους τῆς πειθαρχίας ποὺ ἀναφέραμε, δηλαδὴ τῆς αὐστηρῆς καὶ τῆς δημοκρατικῆς, ὑπάρχει καὶ ἓνας τρίτος: τῆς ἀνεκτικῆς, ποὺ συνίσταται στὸ νὰ ἀφίρνονται τὰ παιδιά νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν.

Ὁ ἀρχηγὸς τους ἦταν μαζί τους, ἀπαντοῖσε σὲ ἐρωτήματα, ἔδινε βοήθεια σὲ κάθε παιδί ποὺ θὰ τοῦ ζητοῦσε, ἀλλὰ δὲν προσέφερε ἡγεσία σὲ κανένα. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ μὴν κάμῃ τίποτε ἡ ὁμάδα του. Τὰ παιδιά, κατὰ καιροὺς, προσπαθοῦσαν νὰ συγκεντρωθοῦν στὴν πραγματοποίησιν μιᾶς ἐργασίας, ἐνὸς σχεδίου, ἀλλὰ δὲν τὰ κατάρταν. Κανένα παιδί δὲν ἤθελε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο, ἀπὸ τὴν γραμμὴ τῶν ἄλλων παιδιῶν καὶ νὰ καταβάλῃ μιὰ δημιουργικὴ προσπάθεια.

Ὅταν ὅμως ἔφυγε ὁ ἀρχηγὸς τους, τὰ παιδιά αὐτῆς τῆς ὁμάδος, κατὰ ἔκτακτον. Τὰ περισσότερα ὅμως δὲν ἤξεραν τί νὰ κάμουν καὶ αὐτὸ συνέβαινε κυρίως ὅταν ἦταν παρὼν ὁ ἀρχηγὸς τους.

Ὅλα αὐτὰ τὰ πειράματα ἔχουν μιὰ ἔννοια γιὰ τὸν καθένα μας, γιὰ ὅλους τοὺς γονεῖς, γιατί ὑποδηλώνουν ποιά μέθοδος θὰ ἦταν ἡ καλύτερη γιὰ νὰ ἀναθρέψουν τὰ παιδιά τους. Δὲν θὰ ἐπιδιώξω νὰ παρῶ θέση, ἀλλὰ πιστεύω ὅπως ὅσοι γονεῖς ἔχουν παιδιά ἀπειθαρχα, ἄτακτα, ὁποῖα μέθοδο καὶ ἂν ἀκολουθήσουν, εἴτε τὴν αυταρχικὴν, εἴτε τὴν δημοκρατικὴν, εἴτε τῆς ἀνεκτικῆς, θὰ πρέπει νὰ εἶναι εὐγενικοὶ ἀπέναντι τους καὶ νὰ δείχνουν πνεῦμα σνεοργασίας. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ὅτι θὰ προκύβῃ διαφορετικὸς χαρακτήρας γιὰ τὸ παιδί.

Ἡ αυταρχικὴ πειθαρχία εἶναι αὐτὴ ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπ' ἑξῶς καὶ συνήθως ἐπιβάλλεται στοὺς σκύλους. Τὸ παιδί ἢ ὁ νέος ποὺ ἔχουν συνήθειαν νὰ πειθαρχοῦν ὅταν τὸ ὄργανο τῆς κυριαρχίας βρίσκεται ἐκεῖ παρὼν, εἴτε γονεὺς εἶναι, εἴτε δάσκαλος ἢ προϊστάμενος, δείχνει ὅτι ἀπελευθερώνεται ὅταν τὸ ὄργανο ἀπομακρυνθῇ. Ἀλλὰ ἡ συμπεριφορὰ του εἶναι λιγώτερο ὀριμη.

Ἡ δημοκρατικὴ πειθαρχία δὲν στηρίζεται στὴν ἰσχὺ καὶ τὴν παρουσία τοῦ ἡγέτου. Βασίζεται στὸ παράδειγμα τῆς ὁλοφάνειας αἰσθησεως τῆς εὐθύνης. Βασίζεται στὸ σεβασμὸ τῆς ἀξιοπρεπείας τῶν ἄλλων, στὴν ἐμπιστοσύνην ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι ἔχουν ἐπίσης μιὰ αἰσθησὴ εὐθύνης. Αὐτὴ ἡ στάση εἶναι σωστὴ καὶ ἐμπνέει μεγαλύτερη αἰσθησὴ εὐθύνης καὶ συνεργατικῆς.

Ἑκπαιδευτικὲς εἰδήσεις

ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας ἀνακοινοῦται, ὅτι κατὰ τὸ τρέχον σχολικὸν ἔτος 1968 - 69 λειτουργοῦν καθ' ἅπασαν τὴν χώραν 911 σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως (γυμνάσια), ἐκ τῶν ὁποίων 841 ἡμερήσια καὶ 70 ἑσπερινά.

Ἐκ τῶν ἡμερησίων τὰ 661 εἶναι δημόσια καὶ τὰ 180 ἰδιωτικά καὶ ἐκ τῶν 70 ἑσπερινῶν τὰ 31 δημόσια καὶ τὰ 39 ἰδιωτικά. Προσέτι ἐκ τῶν 911 γυμνασίων τὰ 49 εἶναι οἰκονομικά καὶ τὰ 12 ναυτικά τοιαῦτα.

Εἰς τὰ ἡμερήσια δημόσια γυμνάσια εὐρέθησαν παρόντες κατὰ τὴν ἑναρξίν τῶν μαθημάτων 5.740 καθηγηταὶ καὶ 4.612 καθηγήτριαι ἤτοι 10.352 ἐν συνόλῳ. Εἰς τὰ ἡμερήσια ἰδιωτικά εὐρέθησαν παρόντες 1.429 καθηγηταὶ καὶ 1.055 καθηγήτριαι, ἤτοι 2.484 ἐν συνόλῳ.

Ἡ κατανομή τῶν 10.352 καθηγητῶν καὶ καθηγητριῶν τῶν δημοσίων, ἡμερησί-

ων γυμνασίων κατὰ εἰδικότητα, ἦτο ὡς κάτωθι: Θεολόγοι καθηγηταὶ 1.158, καθηγήτριαι 305, Φιλολόγοι καθηγηταὶ 1.949, καθηγήτριαι 2.541, Μαθηματικοὶ καθηγηταὶ 1.179, καθηγήτριαι 266, Φυσικοὶ καὶ Χημικοὶ καθηγηταὶ 699, καθηγήτριαι 335, Ξένων Γλωσσῶν καθηγηταὶ 78, καθηγήτριαι 487, Γυμναστικῆς καθηγηταὶ 496, καθηγήτριαι 407, Λοιπῶν Εἰδικότη- των καθηγηταὶ 181, καθηγήτριαι 371.

Εἰς τὰ σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐνεγράφησαν 420.420 μαθηταί, ἐκ τῶν ὁποίων 224.169 ἄρρενες καὶ 196.251 θήλεις. Ἐκ τοῦ συνόλου οἱ 398.966 εἶναι μαθη- ταὶ τῶν ἡμερησίων γυμνασίων καὶ 41.454 τῶν ἑσπερινῶν. Προσέτι ἐκ τοῦ συνόλου οἱ 370.888 εἶναι τῶν δημοσίων γυμνασίων (ἡμερησίων καὶ ἑσπερινῶν) καὶ οἱ 49.532 τῶν ἰδιωτικῶν τοιούτων. Ἐκ τῶν μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, οἱ 17.037 εἶναι μαθηταὶ τῶν οἰκονομικῶν γυμνασίων καὶ οἱ 2.192 τῶν ναυτικῶν.

τηας. Δίνει πρωτοβουλίες καὶ ἀναπτύσσει τὴς ἡγετικές ικανότητες τῶν νέων, τοὺς κάνει πολίτες μὲ βαθύτερη συνείδηση, τοὺς καθιστᾷ ἡγέτες οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι στὴ σκέψιν τοὺς καὶ μποροῦν νὰ ἐμπνέουν τοὺς ἄλλους. Αὐτὲς οἱ ἰδιότητες ἔχουν μεγάλη ἀξία προκειμένου νὰ λειτουργήσῃ ὁμαλὰ μὴ δημοκρατία.

Μὴ ἄλλη σημαντικὴ παρατήρηση, κατὰ τὴν διάρκεια τῶν πειραμάτων ποὺ ἐγιναν, εἶναι ὅτι μπορεῖ νὰ μὴ ἔχῃ ἀξία ἡ μὴ ἢ ἡ ἄλλη μορφή πειθαρχίας, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα, δηλαδή τί συμβαίνει ὅταν τὸ παιδί περάσῃ ἀπὸ τὴ μὴ πειθαρχία στὴν ἄλλη. Καὶ ἔγινε καὶ ἐδῶ ἓνα πείραμα: κάθε ὁμάδα τῶν παιδιῶν πέρασαν ἀπὸ τὸν τύπο πειθαρχίας ποὺ γνώρισαν, σὲ ἄ- λλον τύπο. Συγκεκριμένα: τὰ παιδιά τῆς αὐστη-

ρῆς πειθαρχίας πέρασαν στὸ σύστημα δημοκρα- τικῆς πειθαρχίας καὶ τὰ παιδιά τῆς δημοκρα- τικῆς πειθαρχίας στὸ σύστημα: «Ἀφήστε τὰ παι- διὰ νὰ κάμουν ὅ,τι θέλουν». Ἐγινε αὐτὸ τὸ σύστημα γιὰ νὰ ἐξακριβωθῇ ποῖο ἀποτέλεσμα θὰ προέκυπτε. Ἡ ἐντύπωση ἦταν ὅτι βρέθηκαν τὰ παιδιά τῆς δημοκρατικῆς πειθαρχίας σὲ ἓνα περιβάλλον, ποὺ τὸ χαρακτήρισαν ἐχθρικό. Ἀν- τιθέτως, τὰ παιδιά τῆς αὐστηρῆς πειθαρχίας ἀ- ναγνώρισαν ὅτι ὑπάρχει μὴ καλὴτερο ἀτιμό- σφαιρα ὅταν ἡ πειθαρχία εἶναι δημοκρατική.

Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι γιὰ τὸ παιδί ἡ καλὴ ἀτμόσφαιρα προκειμένου νὰ ἀναπτύξῃ τὴς πρωτοβουλίες του, νὰ γίνῃ πῶς ὥριμο καὶ νὰ ἀποκτήσῃ μεγαλύτερη διορατικότητα καὶ ἐτοι- μότητα, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐνσυνείδητη πειθα- χία, εἶναι ἀπαραίτητη.

ΔΡ ΣΠΟΚ

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΧΑΡΙΗ ΠΑΤΣΗ Στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία “ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ,,

Ολόκληρη ἡ πνευματικὴ ἡγεσία τῆς Χώρας μας σὲ μὴ πανεθνικὴ σταυροφορία ἐκλαϊκεύει καὶ προσφέρει, μέσα ἀπὸ τὴς 20.000 σελίδες τῶν 24 τόμων τῆς Ν.Ε.Ε., τὸν ἀπέραντο θησαυρὸ τῶν γνώσεων καὶ τῆς σοφίας 5.000 χρόνων πολιτισμοῦ, γιὰ τὴν ἄνοδο τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

ΑΝΩΤΑΤΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ

Ἐκδόσεως - Ἐπιτελείας καὶ Καταρθύνσεως τῆς Ν.Ε.Ε.

Γενικὴ Διεύθυνση — Σύνταξη — Ὁργάνωση

ΧΑΡΙΗΣ Σ. ΠΑΤΣΗΣ

Ἰδρυτῆς — Δινητῆς τοῦ «Ὁργανισμοῦ Ἑγκυκλοπαιδικῶν Ἐκδόσεων»
Α' Χρυσοῦν Μετάλλιον Παιδείας

Πρόεδρος

ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀκαδημαϊκὸς - Καθηγητῆς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλ. Φιλοσοφίας
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν — Ὑπουργὸς Παιδείας

Ἐπὶ τῶν Δημοσίων Σχέσεων
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΣ
Ἀντιναύαρχος - ἐπίτ. Ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου,
τ. Ἀρχηγὸς τοῦ Γ.Ε.Ν.

Γραμματεὺς Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ
Συγγραφεὺς - Δημοσιογράφος

Γιὰ πρώτη φορά στὴ δημοτικὴ γλῶσσα

- 24 μεγάλοι καὶ ὀγκώδεις τόμοι ποὺ τοὺς ἀποτελοῦν
- 20.000 σελίδες, μὲ
- 15.000 εἰκόνες, χάρτες, σχέδια καὶ ἔγγραφα hors texte
- 10.000 Ἑλληνες καὶ ξένοι ἐπιστήμονες συνεργάζονται στὴ σύνταξη καὶ ἐκδοσὴ τῆς Ν.Ε.Ε.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

- Σὲ ἐβδομαδιαία τεύχη τῶν 6 δρχ. (μονὰ - διπλὰ - πολλαπλὰ) γιὰ νὰ τὸ ἀποκτήσῃ ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς λαός.
- Ὁλόκληρο τὸ ἔργον θὰ παραδοθῇ στὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ἀνυπερθέτως μέχρι τὸ Δε- κέμβριο τοῦ 1970
- Φίλοι ἐκπαιδευτικοί: Σᾶς δίδετε ἡ μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ ἀποκτήσετε σεῖς καὶ οἱ μαθητὲς σας τὴ Ν.Ε.Ε.
- Συστήστε τὴν παντοῦ, στοὺς γονεῖς, στοὺς γνωστούς καὶ φίλους σας

ΑΘΗΝΑ - ΕΛΛΑΔΑ - ΚΟΣΜΟΣ

ΤΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΣ ΕΝΑΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ (ΑΤΛΑΣ)

Τὸ μνημειώδες αὐτὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 πολυτελεῖς τόμους (σελ. 4.800) καὶ θὰ ὁλοκληρωθῇ σὲ 150 ἐβδομαδιαῖα τεύχη τῶν 10 δραχ.

Στὰ κυκλοφοροῦντα τεύχη, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς 320 ὁλοσέλιδους χάρτες καὶ τὶς ἀφθονες ἑγχρωμες εἰκόνες (hors-texte), ὑπάρχουν καὶ 18 πολύχρωμοι μεγάλοι χάρτες σχήματος 70 x 100, τοὺς ὁποίους θὰ ἀφαιρέσετε ἀπὸ τὰ τεύχη γιὰ νὰ στολίσετε τὰ Γραφεῖα σας ἢ νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦσιν τὰ παιδιὰ σας στὰ σχολικὰ τοὺς μαθήματα.

ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΩΣ ΣΕ ΔΥΟ ΣΕΙΡΕΣ ΑΠΟ 5 ΤΟΜΟΥΣ ΕΚΑΣΤΗ

ΣΕΙΡΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΛΛΑΔΑ - ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ - ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
(GRECE - HELLENISME - CIVILISATION GREQUE)

Τόμος 1ος ΑΙΓΑΙΟΝ - ΚΝΩΣΟΣ - ΜΥΚΗΝΕΣ (Προϊστορική Ἑποχή)

Τόμος 2ος ΑΘΗΝΑΙ - ΧΡΥΣΟΥΣ ΑΙΩΝ (Κλασσική Ἑποχή)

Τόμος 3ος ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ - ΡΩΜΗ (Ἑλληνιστική - Ρωμαϊκή Ἑποχή)

Τόμος 4ος ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ - ΜΕΣΑΙΩΝ (Βυζαντινή Ἑποχή)

Τόμος 5ος ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ - ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ (Νεώτεροι Χρόνοι)

Καὶ οἱ 5 τόμοι τῆς σειρᾶς ἐξετάζονται κατὰ τὸ διάγραμμα: ΙΣΤΟΡΙΑ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΤΕΧΝΕΣ - ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ - ΜΝΗΜΕΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, καὶ εἰκονογραφοῦνται μὲ 240 πολύχρωμες ὁλοσέλιδες εἰκόνες hors texte ὁλῶν τῶν ἀθανάτων ἔργων Τέχνης καὶ Πολιτισμοῦ.

ΣΕΙΡΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ (ΑΤΛΑΣ)
(GUIDE MODERNE TOURISTIQUE MONDIAL)

Τόμος 1ος ΕΥΡΩΠΗ (Νότιος - Δυτική - Κεντρική - Βόρειος - Ανατολική)

Τόμος 2ος ΑΜΕΡΙΚΗ (Βόρειος - Κεντρική - Νότιος)

Τόμος 3ος ΑΦΡΙΚΗ (Βόρειος - Δυτική - Ανατολική - Κεντρική - Νότιος)

Τόμος 4ος ΑΣΙΑ (Ἑγγύς - Νότιος - Κεντρική - Βόρειος - Ανατολική)

Τόμος 5ος ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ (Ἠκεανία - Ἀρκτική - Ἀνταρκτική)

Καὶ οἱ 5 τόμοι τῆς σειρᾶς ἐξετάζονται κατὰ τὸ διάγραμμα: ΦΥΣΙΚΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ - ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ - ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΤΑΞΙΔΙΑ - ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ καὶ εἰκονογραφοῦνται μὲ 320 πολύχρωμους χάρτες καὶ ὁλοσέλιδες εἰκόνες τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς γῆς.

ΔΩΡΑ ΧΡΗΣΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΑ

Στοὺς ἀγοραστὰς τῶν τευχῶν προσφέρονται ΕΝΤΕΛΩΣ ΔΩΡΕΑΝ 18 μεγάλοι χάρτες (σχήματος 70 x 100) καὶ μία ΥΔΡΟΓΕΙΟΣ ΣΦΑΙΡΑ (οἱ χάρτες ἀμέσως μέσα στὰ τεύχη, ἡ Ὑδρόγειος Σφαῖρα μὲ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν τευχῶν, στὸ τέλος).

Ὁλόκληρον τὸ ΔΕΚΑΤΟΜΟΝ ἔργον μὲ τεύχη δᾶ σὰς στοιχίση

ΜΟΝΟΝ ΔΡΑΧ. 1.500 (ἐκπτώσις 66 %).

Ἡ τιμὴ αὕτη (μαζὶ μὲ τὰ δῶρα) εἶναι εἰδικὴ προσφορὰ μόνον στοὺς ἀγοραστὰς τευχῶν Μετὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐκδόσεως οἱ ΔΕΚΑ τόμοι (χωρὶς τὰ δῶρα) δᾶ πωλοῦνται

4.500 ΔΡΑΧ.

• Τὸ ἔργον δᾶ ὁλοκληρωθῇ μέχρι τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1968.

• Σὲ κάθε τεύχος ὑπάρχουν δύο τυπογραφικὰ 16σέλιδα (ἀνὰ ἓνα ἀπὸ κάθε σειρά).